מגליב את אחר ע"כ. וז"ל תוס' ז"ל ספר לעבדו וילא לחירות שנשתחרר אח"ע מגליס מזירותו הפר לו תוקף אלא כלומר מיהה ע"כ. כתב הרמב"ם ז"ל בפ' אחרון דהלכות נדרים המפר נדרי בתו או אשתו צריך להודיע בשפתיו ואם הפר בלבו אינו מופר אבל המבטל אינו צריך להודיע בשפתיו אלא מבטל בלבב וכופה אותה לעבות בין שתתה בין לא עשתה בטל הנדר ע"ש. והשיג עליו הראב"ד ז"ל שם ממתני' דקתני שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו. ורמיתי שהגיה ה"ר יוסף ז"ל שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו. בפי' רע"ב ז"ל ורמב"ם ז"ל פי' וכו'. אמר המלקט וכן פסק בספר כסף ד' שני דהלכות מזירות והראב"ד ז"ל השיגו וכתב שלשון המשנה העיקרי הוא כך הפר לעבדו וילא לחירות מגליס מזירותו ידעת הרמב"ם ז"ל הגרסא יצא לחירות ומגליס מזירותו. וכולה מהני' שם סימן פ"ז י"ז י"ח י"ט ושם פסק כר מאיר. ואתה מהרי"ק ז"ל שגראה שהוא ז"ל היה גורס ר"מ אומר שהה ר' יוסי אומר לא יצתה ולפי זה אחר בו ממה שפי' במשנה דמשמע דר"מ אמר לא יצתה ור' יוסי אמר יצתה. והביאה נ"כ ביד פ"ח דהלכות עבדים סימן י"ז. ובעור י"ד סימן רל"ד בדף רפ"ב ע"א ובסימן רס"ז: ב נזיר שנלח. תגלחת שהרה ביום שלשים ואחד שנ: ונודע לו שהוא טמא. בטומאת מת בין בטומאת בתוך מלאת בין בטומאת לאחר מלאת לבו ביום קודם שהגיע קרבנותיו ונטלת אם טומאה ידועה היתה בשעה שנטמאת פ"ז סותר את הכל אבל אם לא נטמאת עד לאחר הבאת קרבנות ו אפילו בטומאה ידועה אינו סותר אלא ז' כדתנן לעיל ספ"ג מיעין מי שנזרק עליו א' מן הדמים ונטמא ר' אליעזר אומר וכו' וחוקימנא הלדברי הכל שנשה סותר ותו לא רס"י ז"ל: טומאת התהום. וכו' לשון רש"ל ז"ל עד דהלכה היא כך בנזיר. אמר המלקט וכדכתבינן בפ' כיצד צולין. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ם שני דהלכות מזירות ולא אמרו טומאת התהום אלא לגמרא בלבד אבל הרוג לא שהרי יודע בו זה שהרגנו ע"כ. והראב"ד השיגו שם על זה: אם עד שלא גלח בין כך ובין כך סותר. מוקי לה ר' יוחנן בגמרא כר' אליעזר דאמר בסוף פ"ג מיעין דתגלחת מעכבת דכתיב ואחר יטהר הנזיר יין אחר מעשים כולם וכל עיד שלא גלח נחת כמי שנודע לו בתוך מלאת דמי וסותר את הכל דלפי דרבנן כיון שנזרק עליו א' מן הדמים שוב אינו סותר ובגישנא אחריתא דפי' רש"י ז"ל קסבר רבא דמתני' נמי מיתוקמא כרבנן דאע"ג דבעלמא ס"ל לרבנן דתגלחת לא מעכבא מודו רבנן לגבי טומאת התהום דהוא תגיבא ואם נודע לו עד שלא גלח קססיק והני בין שנטמאת נפני מלאת בין בטומאת לאחר מלאת אם נודע לו לאחר מלאת קודם גלוח אע"ג דהגיע קרבנותיו סותר דבזו מודו רבנן לר' אליעזר דתגלחת הוא חטובה לענין טומאת התהום דהוי כאילו נודע לו קודם מלאת וסותר את הכל: ונמצא מת צף על פי המערה טמא. משום דספק טומאה ברה"ר ספקו טמא: נמצא משוקע ברור הוא שהלשון כפול בפי' רע"ב ז"ל וצריך להעביר עליו הקולמוס: שרגלים לדבר. עי' מ"ש התוי"ט לשון פירושו לפירוש הרמב"ם ז"ל ועיין על לשון הרמב"ם ז"ל. וביד פ' שני דהלכות מזירות סימן מ"ז עד סוף הפרק: ג המוציא מת בתחלה כתב ה"ר יהוסף ז"ל בפ"א גרסי' זו המשנה אחר משנת כל ספק ע"כ: מד' אמות ועד ח'. בפ"ם המוכר פירות אינה מלן דמוקי לה כרבנן דס"ל אתם שם אמות על ח' על שם וכדסי' כבר רע"ב ז"ל ואינה מלן דמוקי לה כר"ש דס"ל אתם שם אמות על ח' ותרי תנאי אינה דר"ש דר"ש בן יהודה ס"ל אתם בברייתא משום ר"ש מד' אמות ועד ח' וסיפא דקתני בודק ממנו ולהלן עשרים אמה מיירי כגון דהני שלשה מתים הוו נפלים ומערה של נפלים ארכה שנה אחר שם ומערה השנית שמנה הרי עשרים אמה ורבינו מדהה בנפלי הא נמי בנפלי וא"ב תמני סרי ויין ומשני חדא בנפלי אמרינן תרי בנפלי לא אמריק. ועיין במ"ש בשם ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל בפ' ששה עשר להלות דאתיא מתני' כרשב"ג דאמר אתם בשנת בתרא הכל לפי הנלע. במלא משה וקובריה. לא גרס' לה הכא דבני אחר הקבר הוא דמיתני פ' המוכר פירות אוש' ז"ל וכן כתב רשב"ם ז"ל פ' המוכר פירות דף ק"ב. אבל הרמב"ם ז"ל גרים לה בפ"ט מהלכות טומאת מת

וכירושלמי אמן בפ' המוכר פירות תניין ועושה אחר על פי המערה שם על שם כמלא מעה והכא הוא אמר הכין תמן מלא המטה עומדת ברה הכא מלא מעה אחורת מסמע דרמי דהכא קתני כמלא מעה וקובריה והתם לא קתני מלא מעה וקובריה. וגם ה"ר יהוסף ז"ל הגיהו כאן וכתב כן מלאתי וג"ל לפ הגירסא כן מלא ג' אם יש בין ראשון לשניני לא פחות מד' אמות ולא יותר מח' או כל מלא מעה וקובריה שבינו הוי שבות קברות ועל כן צריך לבדוק מעה עשרים אמה כי מלא מעה וקובריה הוי שיעור אחד וג"ע ע"כ. ועיין עליו במה שכתבתי בפפ"ז דאהלות בשם הר"ם והרא"ש ז"ל בסימן ג' דתניין למתני' מני אתם. בפי' רע"ב ז"ל ולפי שפשטים בודק. אמר המלקט בפ' שנה עשר דאהלות לשון שפשטים תוספים וכו': ובודק הימנו ולהלן וכו'. כי' רע"ב ז"ל צריך להגיה דהכי ס"ל לרבנן וכו'. וכתבו תוס' ז"ל בפ' המוכר פירות דף ק"ב בודק הימנו ולהלן עשרים אמה רגילין היו להניח לד מרגלותיו כלפי המערה ומיירי בשמלא ראשו לצד מערה ומרגלותיו הפוכין לצד אחרת דאית לן למימר ממערה אחרת הוא לפיכך בודק להלן עשרים אמה ע"כ: שרגלים לדבר. שהיא שנות קברות מדאתם ג' בתוך כ' אמה שם בין זה לזה מד' אמות ועד ח' ועכשיו מלא ח' בתוך עשרים ולא אמרינן אתרמויי אתרמויי דלא נקבר שם אלא אחד שאילו זה יחידי אם מלאו מתחלה היה רשאי לשנותו למקום אחר וטולו ואת תבושתו אבל עכשיו שמלא שלשה בתוך עשרים ולא בסוף עשרים יש לומר שהיא שנות קברות דש"י ז"ל. וביד רפ"ם דהלכות טומאת מת וכסימן ג': ד כל ספק נגעים וכו'. ביד בפ' שני דהלכות מחוסרי כפרה סימן ב' ובפ' שני דהלכות טומאת לרעת סי' ה' ו': בשבעה דרכים בורקין את הזב. עד שלא מזקק לטומאה וכו' מסמזקק לטומאה וכו' כך היא הגרסא בירושלמי יכן הוגה במשנתו של הרמב"ם ז"ל. וכבר כתבתי בדיים קדושין דהכא גרסינן בשבעה לשון זכר: במראה. פי' רש"י ז"ל שראה שד' או דבר אחר ונפחד מחמתו וסוי אינם משנזקק לטומאת זיבה שכבר ראה שלש ראיות שיב אין בודקין אותו שרגלים לדבר שלא בא מחמת אומם אלא מחמת זיבה ממש עכ"ל ז"ל. ועיין במשנה ב' פ' שני דזבין: אונבו וספיקו עיין במ"ש בפ' שני דמסכת זבין בסוף פי' רע"ב ז"ל צריך להגיה במקום יהודה נחמיה. ובמשנה נרס' ר' נחמיה פוטר וכן הוא ברבינו טובליה ז"ל. ירושלמי דפירקין ודפ' הנכרסין כיני מתניתא ר' נחמיה פוטר וחכמים מחייבי שרגלים לדבר ע"כ. ועיין במה שכתבתי בסנהדרין ר"פ הסנהדרין. והכי מפ' לה הרמב"ם ז"ל בפ"ד דהלכות רוצח ומזיקין נפש וכמו שכתבתי בפ' הנסקרין: ד נזיר היה שמואל וכו'. ביד פ"ג דהלכות מזירות סימן ט"ז מפ' דמזיר שלא היה: מה מורה האמורה בשמשון נזיר. כדכתיב כי נזיר אלהי' יהיה הנער מן הבטן וראה דאפשר דתרגום יונתן בן עוזיאל פליג אמתני' שתרגם ומורה דשמשון ומספר דשמואל תרגם ומרות אינם וראה שהוא סובר כדעת ר' יוסי הכא במתניתין: א"ר יוסי וכו' ה"ק ליה ר' יוסי לר' נהוראי והלא אין מורה דכתיב הכא גבי שמואל אלא של בשר ודם ור' נהוראי אסביב לו לר' יוסי הכי הסיב לו והלא כבר נאמר ויאמר שמואל אין אלך ושמע שאול והרגני שכבר וכו' ואי ס"ד דאין מורה אלא של בשר ודם היכן היא הבטחתו של מקום שהבטיח אותו על פי רוח הקדש דבנואה אמו שלא יהא עליו מורא של בשר ודם אלא ודאי דהאי ומורא דקא אמרה אמו הייני מזירות כמו ומורא דכתיב גבי שמשון וכן מלאתי שפירש בתוספת יום טוב וכשיטת הרב המזרחי שבכל מקום ביולא ביה לא בא לשלול כל המקומות אלא במקום שעליו הם אומרים בא לשלול שאין פירושו כך אלא כך. ועלע"ד דאגב דהני בכל הני מתנייתא דבפירקין שרגלים לדבר קתני ממי הסבתא הא מתני' הכא דשעמא ומי הוי משום רגלים לדבר דכיון דאשכחן שהיה עליו מורא של בשר ודם רגלים לדבר דומורא דכתיב ביה הייני ודאי מזירות אפילו אח"ל לדעת ר' יוסי שלא היתה לו הגיס מקובלת. ירושלמי א"ר יצחק כתיב וכל הנרים אבר ממעדר ישלרון לא תבא שמה ירלת שמיר ושית מה הדין בזרע דחיל מן הדין פרזלא אף הדין שערא דחיל מן הדין פרזלא:

סליק פירקא. וסליקא לה מסכת נזיר. בעה"י בורא השמים והארץ ומעלה ומטה נתחיל מסכת סוטה:

מסכת סוטה

[פתיחה] בריש מזיר כתבנו בס"ד שעם דסידר רבינו הקדוש סוטה אחר מזיר דאמר מר הרוצה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וכדתנן לקמן בפירקין בתי הרבה יין שוטה ובדין הוא דלישתי סוטה והדר ליתני מזיר אלא מיידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים ומיידי דתנא נדרים תנא מזיר והדר תנא סוטה בתרה וסקבו תוס' ז"ל בגמ' בפירקין בדף ג' על הירושלמי שהביאו שם ותימא לפי הירושלמי כיון דתניא קמי בנירוסין ס"ל למתני' סוטה בתר גיטין ובתר סוטה מזיר כסדר פרשיות ובתר מזיר נדרים ובתר נדרים כתובות ע"כ. ונלע"ד עוד דמשום דכוליה פרק בתרא דמזיר בלתא דרגלים לדבר מיירי תנא נמי הסתא סוטה דעד אחד נאמן לומר שנטמאת בין לר' אליעזר בין לר' יהושע כדמפורש לקמן בפ' מי שקינא דטעמא הוי משום רגלים לדבר אע"ג דילפי' לה מסתם מקרא נמי וכן נ"כ בסמוך ברים סימן ג' לריכין אנו לטעמא דרגלים לדבר כאשר תראה שם:

פרק א המקנא נמ' דיעבד אין נהתילה לא פירש רש"י ז"ל מדלא תני ר' אליעזר אומר מקנא אדם על פי בנים ס"מ קסבר תנא דידן אסור לקנאות מפני שמביא עצמו לידי תגר ואת אשתו לידי נוול ואפילו היא פטורה ומאן דס"ל דאסור לשון קנוי ר"ל כעס כמו כי קנאת חמת גבר שנכנסת קנאה ונגאה בינם לבין בעלה אם על פי עדים מקנא לה או ביאה לבין אחרים אם על פי עצמו מקנא לה בשאינם יודעים לאה היא בודאי אסר. ומאן דס"ל מותר לקנאות אי חוכה אין קנוי אלא לשון התראה כמו ויקנא ה' לארצו שפירושו התרה בילק וחסיל וגזם אלא שמיתו עוד את ארצו ואגן קיימא לן הלכתא כר' עקיבא דס"ל דחייב אדם לקנאות לאשתו ודרים ביה מקנא יהיה

רוח קנאה וקנא ודאלא כר' ישמעאל דס"ל רשות היא ולא חובה. ואיתא למתני' בפ' המקנין דף פ"ח. בפי' רע"ב ז"ל הלכה היא שחייב אדם לקנאות לאשתו היא דעת ר' עקיבא בברייתא בגמ' ור' ישמעאל פליג עליה וס"ל רשות וכדכתבינא: ר' אליעזר אומר וכו' ע"כ ל"פ ומעטו מפלוגתייהו דבעינן שני עדים אלא בקנוי לר' אליעזר וכסתירה לר' יהושע אבל בטומאה כ"ע מודו דעד א' מהימן פי' אם אחר שבאו עדי קנוי וסתירה יש עד א' שקלקלה בסתירתה נאמן לכ"ע ואינה שותה אלא בכתובה ואסורה לבעל וגם לבועל אם מת בעלה או נרשה וגם לתרומה מפני שודאי נטמאת באותה סתירה וכן מי תנן לקמן פ' שני אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה וטעמא משום דכתיב וכסא אים אותה ס"ז ועד אין בה וכל מקום שנאמר עד אין פחות מבנים ומשמע שנים אין בה הא א' יש בה בטומאה זו שאומר שהיא לא נתפסה וממילא שמעינן דמהימן דמלכתיב והיא לא נתפסה אלמא פסיקא לן דטעמא מדמהדר בתר תוגם ורלון אלמא עד א' מהימן. ור' יהושע דרים בה בה ולא בקנוי אבל סתירה אתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. בפי' רע"ב ז"ל שם לאום לדברי ר"י בר' יהודה. אמר המלקט והוא אמרה משום ס' אליעזר דמקנא לה על פי עד א' או על פי עצמו ומשקה לה על פי שנים ומתני' דלא כותיה ובברייתא בגמ' דשינו לדברי ר"י בר' יהודה אין לדבר סוף דזמנין דלא קני ואמר כן קנאתי לה ומביא עדים שנסתרה עמו ואף לשנתינו ג"כ אין לדבר סוף דזמנין דלא אסתתר ואומר כן אני ראיתיה שנסתתרה. וביד רפ"א דהלכות סוטה וסי' ח': ב כיצד מקנא וכו'. ביד פכ"ד דהלכות איסורי סימן כ"ד ונפ"א דהלכות

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דהלכות סוטה סי׳ ל׳ ס׳. ובתשובות הרשב״א ז״ל סימן תלב ורל״ז. ובסור מ״ה סימן קע״ח: **אל תדברי**. בגמרא פריך הא גופא קשיא אמרת אל תדברי אלמא דבור שרוה היא ואפילו לברה בשוק הוי קול והדר תני והדברת עמו אלמא דבור בשוק לאו כלום הוא ומתרץ לה אביי כדפי׳ רע״ב ז״ל. ופי׳ רש״י ז״ל [עי׳ בתוי״ט]. וכתבו תוס׳ ז״ל דלהכי לא פריך הכא מילד אין מקנא לה מיבעי ליה כדפריך ברים מכות מילד אין העדים [בשבין] זוממין מיבעי ליה משום דמאי למימר דאל תדברי דרישא פירושו שתורה דהיינו גמור ואחי שפיר ליישבא דמילד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא דרישא לשיפא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דדבור דרישא שתורה אלא דנקט לשון נקי כמו ראוה מדברת דבפ״ק דכתובות מיהו דשיפא אית לן למימר על כרחין דבור ממש ע״כ: **מותרת לביתה**. נשמע עם בעלה שהרי אין זה קנוי כלל. בסוף פי׳ רע״ב ז״ל שכתוב שם בעל אחי פשוט שאריך לשות בעלה חי: **נבנסה עמו** פ״ק דיבמות דף י״ח: **כדי טומאה** היינו כדי לגלות ביאת תרגולת בתם ביטוית ולגומעה הרמב״ם ז״ל: **ואסורה לאכול בתרומה**. ביד פ״ז דהלכות איסורי ביאה סי׳ י״ב: **ג ואלו אסורות** פ״ח דהלכות תרומות סימן מ״ו: **ושבאו עדים** לאו דוקא עדים דה״ה לעד א׳ שכל מקום שהאמינה תורה עד א׳ הרי כאן שנים. והכא אין בתלמוד בבלי בין ברוב המקומות דאיתי הגרסא ושבאו עדים ותימה מ״ש ממתני׳ דלקמן ע״ב ופ״ד דתנן ושבאו לה עדים אבן בירושלמי גם פה גרסינן ושבאו לה עדים. ובירושלמי מתני׳ לא כמשנה הראשונה דתנינן תמן ס״פ בתרא דנדרים בראשונה היו אומרים שלש נשים יפלאות ונופלות כתובה האומרת טמאה אני לך הנשים ביני לגיבן ונטולה אני מן היהודים אל״ר אבין ואפילו תאמר כמשנה הראשונה מ״מ יש רגלים לדבר ע״כ. בפי׳ רע״ב ז״ל שנאמר ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה ע״כ. אמר המלקט פי׳ רש״י ז״ל ואע״ג דדרישנא לעיל לעד א׳ נאמן בסוטה ולשיפה ודלית אלא תשתה עוד אין מקרא יוצא מידי פשוטו ודרשינן ליה נמי הכי ועד אין בה הוא דאמרינן והביא האיש את אשתו וכל הפרשה הא יש בה עד אין הנשים בולקין אותה ע״כ. והם דברי רב ששת ואמר לן עיינין דה״פ דמתני׳ דקתני ושבאו לה עדים שהיא טמאה ראתו עדים אימת אילימא מקמי דהשתה זונה היא ופשיטא דאסורה בתרומה דהא תנא ליה בריש״א האומרת טמאה אני אלא ודאי לבתר דשתאי אתו ואילעריך לאתמוני דלא מחזיקינן לה בשקרי על אשר לא בדקוה הנשים אלא אי ס״ל מיום בודקים אותה תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי מיבו א״ל רב יוסף לשולם אימ׳ לך מיום בודקים אותה אפילו שם עליה עדים במדינת הים ולא אתו למימר דסהדי שקרי ליבו דהא אמור זונה הוא דתנה לה ופליגי רב ששת ורב יוסף במתנוונה דקאמר רבי לקמן פ״ע דתנן רבי אומר הנשים תולה בנים המאריכים ואינה יולדת ואינה נשבחת אלא מתנוונת והולכת לה ולסוף שהיא מתה באותה מיתה רב ששת ס״ל דלא פליגי רבנן עליה דרבי אלא בכוון שהיא מתה באותה מיתה לחול אבל במתנוונה לא איפלגו דכל מי שזכות תולה לה מתנוונה היא וזו הוא״ל ולא מתנוונה לא תלה לה זכות אלא שאינה ראויה ליבדק כלל מיום עדים ורב יוסף ס״ל ראויה ליבדק היא אלא זכות תולה לה ואי מיום דלא מתנוונה הא מני רבנן היא דאמרי לקמן זכות תולה דקסברי לא הויא מתנוונה כלל והקשו הוס׳ ז״ל לרב ששת דאמר דבין לרבי בין לרבנן מתנוונה א״כ אהיכא קאי ר״ש דאמר התם במתני׳ ואם אומר אתה שהזכות תולה בנים המאריכים מדהכא אתה את הנים וכו׳ והלא ירחו דמתנוונת והאיך יוכלו לתוליא שם רע על הסהדות שאתו כשלא יהנוונו. וי״ל הנשים העומדות שם מיום ייסור ולא יהא מיכר לאלתר כשעומדת שם נוונוויה יוליאו שם רע והביעל ייד לשם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונוויה בנים המרים וכן היא לא תתלה בנים המרים אלא בחולי אחר ע״כ. והיא קושיתה דרב ששת ולאו מתעמיה אלא מקרא אחריתא דכתיב ואם לא נטמאה האשה ונטהרה היא ונקתה וכו׳ דס״ל למיכתב ואם לא נטמאה ונקתה וגו׳ ונטהרה היא לדרשא למילדים הכי שהורה מזרעה זרע ולא שנולת מן הנים מפני שהיו עדים בטומאתה ונטהרה וי״ו יתירה ממי לתעוטי שתלתה לה זכות דבהא לא אמר קרא ומזרעה זרע היא ולא שיאלו ויתנו בה שזרות בלבנה דבהא נמי לא אמר קרא ומזרעה זרע שכבר קלקולה של זו והפרשה לכל ור״ש וי״ו לא דרים ויש לה עדים במדינת הים מילתא דלא שכיחא ולא מסקי אינשי אדעתייהו למיתסדיהו לעהורות ולומר עדים היו להם במדינת הים: **ביצד עושה לה** וכו׳. ביד עד סוף פי׳ ו׳ רפ״ג דהלכות סוטה עד פי׳ ז׳: **מוסרין לו**. ר״פ אלוהה ובפ׳ עשרה יוחסין דף פ׳ ופ״א ובירוש׳ ס״פ שני דכתובות: **שני תלמידי חכמים**. שילשו להתרות בו מן התורה אם אין אתים מוקה מעון שבא עליה מבחוצה עליו אין הנים בודקין אותה: **ר׳ יהודה אומר בעלה נאמן עליה** מק״ו. כדפי׳ רע״ב ז״ל ור׳ יוסי ממי ס״ל בברייתא דבעלה נאמן עליה מק״ו ופרכוה דבנן לא אם אמרת בגדה שכן יש לה היתר לכשתטהר תאמר בסופה שאם תמצא טמאה אין לה היתר לעולם ר׳ יהודה אומר מן התורה הנים מביא את אשתו אל הכהן שנאמר והביא האיש את אשתו אל הכהן ואפילו שני ת״ח אין צריכין ות״ק דבברייתא דמייתי בגמ׳ ס״ל נמי דמקראי יליפין להו מיהו ס״ל אבל הכמים אמרו מוסרין לו שני ת״ח וכו׳ ואיתה בפ׳ אלוהה דף כ״ה: **ד לב״ד הגדול שבירושלם**. מקון ממרא יליפין לה כלפיהם רע״ב ז״ל והתם כתיב מן המקום ההוא מקום מיוחד דהיינו בלשכת הגזית שם לבד מקראת המרלאתו המרלאה: **בדרך שמאיימין על עדי נפשות** כדאמרינן בסנהדרין סוו יודעין אלא כדיני ממונות דיני נפשות: **שבנים רעים**. יודעים לפתות ומלוין לה תמיד: **שלא ימחה על המים** מלאתי מוגה הרבה שבנים וכו׳: **אל תעשי לשמו הגדול שנכתב בקדושת שימחה על המים**. וכן בקלת דפוסים. ובגמ׳ ורמיבי כדרך שמאיימין עליה אלא תשתה כך מלאיימין עליה שתשתה אומרים לה בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בוריך כלומר הסמכי על נקיותיך ואתי לפי שאין נים המרים לומין אלא לסם זכם שמוגה על בשר חי אם יש מכה מחלל ויורד אין שם מכה אינו מועיל אלוה לא קשיא כאן קודם שנמחקה מגלה לאחר שנמחקה מגלה: **ה אם אמרה טמאה אני**. תוס׳ ס״פ הכותב ובפ״ק דב״מ דף י״ז ובטור א״ה סי׳ קע״ו: **שוברת כתובתה** ואינה נהרגת אלא התרו בה עדים בשעת מעשה רש״י ז״ל. ועיין במתני׳ דבפ״פ הכותב: **מעלין אותה**. מעלין ומורידין קאמר דאי לא תיתי הכי מאי מעלין אותה הא התם בלשכת הגזית קיימא כדתנן לעיל מעלין אותה לב״ד הגדול דהיינו לשכת הגזית ולשכת הגזית בעזרה היתה חציה בקדש וחציה בחול אלא ודאי לעולם דעתה אולי תודה היו מעלין ומורידין אותה: **שער המזרח** [עי׳ בתוי״ט]. וי״מ שר״ל שער המזרח שהוא שער ניקנור ומ״מ לשערי המזרח ולשער ניקנור. ס״א לשער ניקנור ס״א לשערי ניקנור: **ומטהרין את היולדות** וה״ה זבין וזבות והנא חדא מיניהו נקט: **ומטהרין את המצורעין**. ביד פ״ד דהלכות מחוסרי כפרה סי׳ ב׳: **וכהן אוחז בבגדיה** בתוספתא כהנים מפלין נורלות וכל מי שעלה נורלו אפילו כ״ג יולא ועומד בגד שמה ואחז בבגדיה תוס׳ ז״ל. ולשון אחר שהביא רע״ב ז״ל הוא פי׳ הרמב״ם ז״ל. ורד״ק ז״ל פי׳ הקריבה בבגד גופו שלא במקום התפר והפרימה במקום התפר וכן פי׳ רע״ב ז״ל בפ׳ בתרא דמכות סי׳ י״ב: **אם היה לבה נאה לא היה מגלהו** וכו׳ שמא תלא זכות ויתגרו בה פרחי כהונה ויהיו רודפים אחריה כל ימיה והא דא״ר יהודה בסנהדרין פ׳ נגמר הדין דאשה נסקלת ערומה ובכסות מעט מלפניה ומלאחריה שני התם טעמ׳ משום דליכא למיחש לגרוי דהא מסתלקת ונסקלת ולאחרייתא ליכא למיחש דאין יכר הרע שולם אלא במה שעיניו רואות ורבנן נמי דאמרי שכא מגלה את לבה מעמא משום דמלוה לבייתה ואפילו היא טהורה משום ומוסרו כל הנשים שלא יבאו עמן לידי חסד ויהיו למועות אבל התם שהרי היא נסקלת אין לך יסור גדול מזה ולפיכך אינה נסקלת ערומה: **ן קטלאות**. תכשיט הוא כמין חלי ענוג פתוח וסוגרת בו את חלוקה ומקיף את גרונה מן הלדין רש״י ז״ל: **נזמים** ברוב המקומות הן נמי אלף כדפי׳ הרמב״ם ז״ל ויש מקומות שנמי אלאן בכלל: **ואח״כ מביא חבל מצרי**. פ׳ כילד מעברין דף כ״ח. ובירושלמי מפרש דבין חבל מצרי ובין כפיפה מצרית בתין מסירי הלשכה וכלתנן בריש״ל דשקלים וכל ארבי העיר בתיס מסירי הלשכה. עי׳ מ״ש בתוי״ט ועיין במ״ש בר״פ דלקמן: **וקושרו למעלה מדדיה**. כדי שלא יפלו הבגדים ומגלאת ערומה שהרי נקרעו. וביל בהלכות סוטה פ״ב סי׳ י״ח: **מפני שלבה גם בהן** ויש לה נחת רוח כשהיא רואה נמי שמכרת הרמב״ם ז״ל: **ובל הנשים** מוקרות פי׳ חייבות ולפי זה נראה דגרסינן לה בנקודת שו״א תחת התי״ו. אבן ה״ר יוסף ז״ל מגא בס״א חייבות והוא מן התימה: **ן הירך התחילה בעבירה תחלה ואח״כ הבטן לפיכך תלקה הירך תחלה** דאמר קרא בריש״א בתת ה׳ את יריכך נופלת והדר ואת בטנך לבא וקלנא היא תחלת הפורענות ומיהו כי בדקי מיא כי אוחתייהו בדקי שבעתי׳ נכנסו׳ תחל׳ ומקללות [ומקלקלות] אותם ואח״כ נופלות לירך וכדכתיב בבטנה ונפלה יריכה וכדי שלא להוציא לעז על מים המרים שיאמרו לא עשו כסדר הלנה ואין פורענות זו על ידן להכי כתיב נמי בקללה לגבות בטן ונפיל ירך. וכן הוא מפורש ברבה פרשת נשוא דף קנ״ג ע״ב ושם בע״א הטוסחא לפיכך תתקלל הירך תחלה ואח״כ הבטן. וביל פ״ג דהלכות סוטה ס׳ ז׳ וסי׳ י״ז: **ח שנאמר ויאחזוהו פלשתים ויגקרו את עיניו**. בכל הספרים ל״ג זה כ״ר יהוסף ז״ל: **נתגאה בשערו**. גרסת הירוש׳ נתנוה בשערו לפיכך נתלה בשערו וכן הוגה במשנת החכם הר״ר יהוסף אסכמי ז״ל. ומפ׳ בגמ׳ נתגאה בשערו דכתיב ולאבשלום לא היה איש יפה וגו׳ ובגלחו את ראשו וגו׳ והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח וגו׳ ובקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך ולפיכך נתלה בשערו: **על עשר פילגשים**. כדכתיב בספר שמואל ויעזוב עשר נשים פילגשים לשמור הבית: **שלש לבבות**. מלאתי מוגה שלש גויות לב אבין א״ל אבשלום לאביו כתוב לי שילכו עמי שנים אנשים באנחר כך ל״ל בפי׳ רע״ב ז״ל: **לונביות** בגא״ף וכן היא גרסת הערוך בערך לנך ושיין ג״כ בפ׳ מי שאחזו דף ע׳ ראש ע״א דאמרי׳ התם מאן דמתי ליה באלונבי דפרסאי וכן כתב רש״י ז״ל פ׳ עגלה ערופה דף מ״ח הביא דאיתא בפ״ק דסנהדרין דף י״ד דר׳ יהודה בן בבא נטלו בו שלש מאות לונביות בכא״ף וכן נראה שריך להיות בפ״ק דע״ד דף ח׳. שנאמר ויענב אבשלום בנקודת שירי תחת הנו״ן: **ט מרים המתינה למשה שעה אחת** לאו דוקא נקט שעה אלא שלש שעה אי רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת ת״ק: **לפיכך נתעכבו לה כל ישראל** וכו׳ כך ל״ל: **ואין באחיו גדול ממנו**. וז״ל ה״ר יהוסף ז״ל ואין באחיו גדול ממנו פי׳ ובזכות זה אין באחיו גדול ממנו דהיינו שנתעסק משה בעצמותיו וכן כ״ל לפ׳ נבי משה ע״כ: **ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים** שהקב״ה אוסיפן בגאמר ואלך לפיכך לדקך כבוד ד׳ יאסף כך ל״ל:

פרק ב

היה מביא וכו׳ ביד עד סוף פי׳ ב׳ פ״ג דהלכות סוטה סי׳ מ׳ ו׳ י״ב ע״ג ולפי״ב דהלכות מעשה הקרבנות: **היה מביא את מנחתה**. אין סדר הפרשה וסדר המשנה מכוונים שהרי כך סדר הפרשה קנא לה ונסתרה נעלה את האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער ניקנור ואותה בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביל הכהן מים המרים ומשביע אותה ומתנה עמה וכותב את הענלה ומוחק ומשקה אותה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי חרס מלא ומניח קומץ ומקטיר ולא ידענא למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה תוס׳ ז״ל. אבל לקמן בפירקין דף י״ז כתבו וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו למנוה לא ע״כ: **בכפיפה מצרית**. אינו יודע למה כינו אותם על שם מצרים והכי איתא נמי בגמ׳ בפ׳ המוליא יין דף ע״ח הוליס כדי לעשות אוזן לסל כפיפה מצרית ויש מקומות דגרסינן כפיפה סתם כמו אין אדם דר עם נחש בכפיפה דבר״פ המדיר ובפ׳ אורע במסכת תרומות תנן נמי תולה כפיפות בצואר בהמות ושמא דגרסי׳ מצרית מ״ש בנקודת חירק והלא״י בקמץ ע״ש שמעתין מצורי דקל או המ״ש בנקודת שו״א או שמא דגרסי׳ מצורית: **ונותנה על ידיה** ר״ש על ידה: **כדי ליגעה** שהרי היתה נהוגה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותולה ולא שייך למימר דרים טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מינה וקרא אחרא אחמא כתיב וכולל ואנו דורשין טעמו ואומרים זה הטעם של פסוק הואיל ושמעו בשביל כך אינו דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה בין עשירה וקאמר ר״ש טעמ׳ דקרא שאם אתה ממשכנה אתה מוליא לה שם רע בשכנותיה ונאמר עניה אין ממשכנין אותה תוס׳ ז״ל: בפי׳ רע״ב ז״ל לכון המתחיל כדי ליגעה וכו׳ ולמאן דאמר שבתחלה היה משקה אותה וכו׳. אמר המלקט לקמן רפ״ג ופי׳ רש״י ז״ל ומיהו כל זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת כתביב מוכרת עון ואע״פ שנתתה מניחין אותה בידה כדי ליגעה והוה״ל להאי תנא דהוא אבא

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

חנן משום ר' אליעזר דמשום דחסה התורה עליה ורוצה שתהא מלא תבדק הוא דמיגעה
לע"פ שכיח עברה על רצונו שלפסר שהוא אמת שזכתה ואם כך חסה לעובדי רצונו ק"ו
לעושי רצונו: בסוף פ' רע"ב ז"ל בלשון המתחיל תהלתן וכו' עד סופו. אמר המלקט
ואפילו ר' יוסי בר' יהודה המכזיר בברייתא כלי עץ לכלי ארת דוקא בכלי עץ חשובין
לאפוקי כפיפה מצרית. עוד בלשון המאמר צריך להגיה דכתיב בה לא ישים עליה שמן
ולא יתן עליה לבונה. עוד באותו לשון צריך להגיה באות מן החטים ובאות סלת למיעוט
מנחת חוטא וכו'. בסוף פירושו צריך להגיה גרם בשעורים מבורר ומנופה בי"ג נפה
כעין סולת בחטים קמח הכל וכו': **בשם שמעשיה** וכו' תוס' ר"פ ואלו מנחות:
מעשיה מעשי בהמה. שהפקירה עצמה לתשמים למי שאיט בן זונה רש"י ז"ל. וגמ'
הגיא אמר להם ר"ג לתלמידים סופרים המתו לי ולדרשנה כמין חומר. דשמעיה ר"ג
לר"מ דאמר בפ"ק גבי במלה שאדם מודד וכו' היא שאכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה
מאכל בהמה ת"ל ר"ג היתה עשירה עניה שלא תאכל בהמה מאכל בהמה אלא כשם שמעשיה מעשי בהמה כך קרבנה מאכל בהמה והרמב"ן ז"ל כתב בפירוש
החומש בענין קרבנה של סוטה על דרך הפשט ג"כ כי הקרבן הזה הבעל מביא אותו
על קנאתו שקנא בה כלי שיקוים ה' נקמתו ממנה ופעם השעורים שתהיה שערת ה'
חמה יצאה וסער מתחולל על דאם הרשעה הזאת יחול ובענין גליל שעורים האמור בנדשון
שפתרו אותו סער ומהומה רבה וכן בכלי חרס שיש שתשבר כלי יוצר וכן הסער שיש
שתמות ותשוב על הסער ע"כ. וכתב הרב בעל ספר החמוד ז"ל בענין טעם שאין ניתן
שמן בקרבנה כי השמן עליון על כל המשקים שהוא לא על כולן ואתה הסוטה שקלקלה
מעשיה ויסורה בעלה מגבירה ונתנה למעה בשפל וכזיון אין ראוי להניח בקרבנה השמן
הנכבד שהוא נכון לאורה ולגדולה לשמחה בו המלכים והכהנים הגדולים ע"כ: **ב היה
מביא פיילי**. פ"ג מיגין דף ל"ח: פייליי כוס בלשון יוני וכן תרגום ירושלמי ועמית
קערותיו פיילוותה. ותרגום בשפל אדירים בפיילי גיברין ותרגום השותים במזרקי יין
בפיילי חמר וכן ג"כ תרגום את קונעת כוס פיילי כסף. גמרא תנא פיילי של חרס
תדשה דברי ר' שמעאל ויליף לה מג"ש כלי כלי ממלורע דכתיב בים אל כלי חרס על
מים חיים מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשה בו מלאכה ומה
להלן מים חיים אף כאן מי כיור ע"ל לר' שמעאל שגרירין לחיות מים חיים דהיינו מי
מעין ורבנן ס"ל דמי כיור מטהר מימות הן ופייליי של חרס לסוטה לא יצטרין שצריך
שיהא חדש כמו של מלורע דאיכא למפרך מה למלורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני
תולעת ומסיק אמר רבא אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר ומאי ניהו דמלורע
פרט מדלא כתיב ונקם כלי חרס. תו גרסינן בגמ' אמר רבא לא שנו דס"ל לרבנן דמחני'
דבעי כלי חרס ומכשרי ביום אלא שלא נתאכמו פניו ע"י האור פסולין
דדומיא דמים בעינן ומי דמי סוטה לרבנן לאו חיים ניהו דמכשרי בשאר מימות מכל
מקום לא נשתנו בעינן וכלי ממי בעינן דלא נשתנה ע"כ. מכל מה שכתבנו משמע דלא
גרסינן במתני' חדשה אבל בירושלמי משמע דגרים חדשה והכי איתא התם בירושלמי מאן
תנא חדשה ר' אליעזר דסוף דרים לה אל כלי חרס על מים חיים מה מים שלא נעשה
בהם מלאכה אף כלי חרס שלא נעשה בו מלאכה. ניחא תמן דהא דרים אל כלי חרס על
מים חיים הכא מה אית לך א"ר יוחנן דו סבר כר' שמעאל תני מי כיור ר' שמעאל
אומר מי מעין וחכמים מכשירין בכל המימות והא דר' אליעזר כר' שמעאל במים ודר'
שמעאל כר' אליעזר בכלי חרס. אלא תני בכלי חרס חדשה ר' שמעאל אומר אית
תנאי תני בכלי חרס ולא במקדה ואית תנאי תנו אפילו במקדה הוי בעיין מיימר מאן דאמר
בכלי חרס לא במקדה ר' אליעזר מאן דאמר אפילו במקדה רבנן כולה רבנן מ"ד בכלי
חרס לא במקדה בטבול רובה ומיעוטה קיים ומ"ד במקדה בטבול מיעוטה ורובה קיים
ע"כ. וכן משמע דגרים הרמב"ם ז"ל ג"כ במתני' חדשה. ואפשר דגם רש"י ז"ל גרים
במתני' חדשה ומה שהעתקנו לשונו שכתב דס"ל לרבנן דמתני' וכו' לאו אמתיתין
קאי רק אברייתא קאי דמקתני בה דברי ר' שמעאל משמע דרבנן פליגי עליה:
ונותן לתוכה חצי לוג. תוס' פ' שתי מדות דף פ"ח: **נוטל עפר מתחתיה**.
היא דעת ר' יוסי בן מנחם דדרים לקרא הכי ומן העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ
ויכניס ת"ל בקרקע המסכן אי בקרקע המסכן יכל יחפור בקרקעות ת"ל יהיה מ"מ
הא כיצד יש שם עפר היחוק הבא משם אין שם הן שם על הקרקעות ואחר ונטלו
ונתנו לתוך הכלים ולאפוקי אלא יביא מתוך קופתו ויתן ואינה תנא דס"ל שהיה מתקן
מבחוץ ומכניס: **כדי שיראה על פני המים** כך ג"ל. וכן תנן ג"כ בפ"ג דפרה גבי
אפר פרה. ירושלמי למה מים ולאפר ונכתב מים שבאה עפר במקום שהולכת
כתב למי שעתידה ליתן לפנינו דין ותשבון: **ג מאיזה מקום כותב מאם** וכו'. ביד
פ"ג דהלכות סוטה כי ה'. בפ' רע"ב ז"ל דבור המתחיל מאם וכו' דמשמע הא אם
שכב לא תנקי. אמר המלקט הכי מסיק בגמ' דאמ"ע דר"מ לא דרים מכלל לאו אתה
שומע הן שאני הכא דכתיב הנקי בלא יו"ד בין ה"א לנו"ן דמשמע הנקי אם לא שכב
ותדרוש הכי טומאה תחת אישך הנקי כלומר חנקי כלומר דמלת חנקי קאי לקרא דסמיך
ליה בתריה וס"ק חנקי ממי המרים ואת כי שפית טומאה תחת אישך. עוד בפ' רע"ב ז"ל
האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. אמר המלקט בגמ' דרשי הכי אלה למעשי
קללות שבמשה תורה ובשבועות הכתיב האלה למעשי לוחות וקבלות דס"ל לר"מ הא
דכתיב גבי האלות דכתיבא גבי רבוייא דקא האלות קאי לוכתב רבוייא הוא לרבות קללות
הבאות מחמת ברכות אבל בשבועה דכתיבא גבי מישום דקא אלה מישומא הוא הא
דידיה ממי מישומא הוא. עוד בסוף דבור האחר דדרים את לרבות לוחות וקבלות. אמר
המלקט ור"מ דהוא ת"ק אתיס לא דרים: **ר' יהודה אומר כל עצמו**. ליתנא
בעלמא הוא כלומר היה זהיר וכו' ואפילו אם לא שכב אים לוחך והנקי לא היה כותב
וכ"ש והכניע הכהן: **ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן**. שהוא סוף המקרא
הזה רש"י ז"ל. בפ' רע"ב ז"ל ולא קבלות הבאות מחמת ברכות. אמר המלקט צריך
לאיות ולא קללות הבאות וכו' וכלומר דס"ל לר' יהודה דהא דהא דהאלות גבי למישומא. ונסוף
לשונו ז"ל ולא קללות הבאות מחמת ברכות. אמר המלקט ומלת דאלה למשומי לוחות וקבלות
שבמשה תורה ובשבועות הכתיב דהאלה למשומי לוחות וקבלות. ור' יוסי ס"ל הא
דהאלה לאו למעט אלא לוחות דקרא הוא ומודה ר' יהודה גבי תפילין דהכל בכתב אחי'

אחות דהא כתיב וכתבתם ואפי' לוחות כגון וקשרתם וכתבתם הכל במשמע הכי איתא
בפ' היה קורא דף י"ז: **ד אינו כותב לא על הלוח**. וכו' פי' הרמב"ם ז"ל אל
יקשה בעיניך זה המאמר עם מה שאמרנו בפ"ג מיומא אף היא עשתה טבעת של זהב
שפרשת סוטה כתובה עליה לפי שזאת הפרשה הכתובה בוה של זהב אמנם היתה כדי
לכתוב ממנה פ' סוטה על הספר כמו שנזכר ולא נצטרך להניחה ס"ת לכתוב ממנו
כשהיתה אצלנו סוטה וכבר באר בתלמוד שפרשת סוטה
שהיתה כתובה על לוח של זהב היתה כתובה כך

אם	ואת
לא	כי
שכב	שטית
איש	תחת
אותך	אישך

והעשה בזה שאינו מותר אצלנו לכתוב פסוק מן התורה על
הסדר בשיטה אחת אלא בספר לפי תנאי הכתיבה המבואר
בס"ת תפילין ומזוזה אבל על הלוחות אין כותבין אלא תיבה
תחת תיבה או שתי תיבות תחת שתי תיבות ומשליט דף
אחת ויתחיל דף אחרת על הצורה אשר באר וכשהיה
שכתוב בספר מזה יכתוב כתיבה ישרה עפ"ל ז"ל. ותחלת דבריו הביאם
רע"ב ז"ל שם בפ"ג דיומא סימן י'. וביד פ"ג דהלכות סוטה סימן ח'
ובפ"ד סי' ח' ס'. ותוס' פ' הסן דף כ"ד ובפ' שקומץ רבה דף ל"ח. ועיין
במ"ש בפ' שני דגיטין סוף סימן ג': **אינו כותב לא בקומוס** וכו'. תימה דבכל
דוכתי אמזכיר קומוס וקנקנתום מזכיר ג"כ שם וקרא כגון בשבת פ' הבונה ובפ' שני
דמגלה ובגיטין פ' שני ובכלה מלא שנה: **אלא בדיו**. עיין במה שכתב המעתיק בסוף
פי' הרמב"ם ז"ל למשנה זו בענין מסו דיו ומהו חיבר המוכר בלשון הגאונים שהחיבר הוא
של עפצים ומטילין לתוכו קקנקתום וזה אינו ממחק אבל דיו שתם אין בו עפצים והוא
נעשה מפחם הנפטים ומעשן הבמנים וכיון שאין בו לא עפצים ולא קקנקתום המעמידים
את הדיו הוא קרוב להמחק והכי מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילין ומזוזה וס"ת
שהדיו שאינו ממחק הוא הנעשה מן העפצה וקקנקתום ונקרא חיבר והדיו הממחק הוא שאין
בו לא עפצה ולא קקנקתום ע"כ בקיצור ועיין במ"ש בפ' שני דגיטין סי' ג'. וביורה
דעה סוף סימן רע"ט כתב שהוא יכול להמחות ה"ר יהוסף ז"ל: **ה ועל מה היא
אומרת** וכו'. עד סוף הפרק ביד פרק ד' דהל' סוטה סי' י"ז וסם פכק ג"כ כדברי
ר"מ דמתנה עמה על העתיד. ורלתיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל ולמה היא אומרת אמן אמן
אמן לאלה אמן לשבועה אמן אם אם זה אמן אם אם אחר אמן שלא נטמאתי אמן אמן
נטמאתי יבואו בי אמן שלא שתיתי אלהים שומרת יבש וכמוסה ר"מ אומר וכו'. וכתבו
תוס' ז"ל בפ"ק דקדושין דף כ"ז וז"ל אמן מלים זה אמן מלים אחר וא"ת מנלן כל הני
הא לא כתיב אלא תרי אמן ו"ל מהד אמן מפיק שפיר אלה ושבועה ואים זה ואים
אחר שהרי אכל מאי דכתיב בפרשה קאי ואלה ושבועה בהדיא כתיב בפרשה וכתיב נמי
תחת איש דמכמע בין מלים זה בין מלים אחר ואיתך אמן קאי אארוסה ושומרת יבש
דלא כתיבי בפרשה ע"כ. ונלע"ד לתפשר עוד לוגר דמש"ה כתיב נמי אם לא שכב איש
אותך ולא כתיב אם לא שכב אלים גרמוז בין מלים זה בין מלים אחר. ונספר
הפרפראות אמן אמן פסוק בין שני אתנים לומר. אמן מלים זה אמן מלים אחר ע"כ:
ובנושה. כנוסה שייך למתני' נגי יבמה כדכתיב לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר
אלא יבמה יקחנה לאשה בביתו רש"י ז"ל שם בקדושין: **שומרת יבם ובנושה**. ואם
היתה יבמתו וכנוסה וקיבל לה וגם זרה מינגל עליה שטובה שלא נטמאת בטהרה שומרת
יבם כך נראה שג"ל בפי' רע"ב ז"ל. עוד בפי' רע"ב ז"ל ומתני' ר"ש וכו' אמר המלקט
הכי אמרי במערבא. ואמרי במערבא הוא ר' ירמיה. עוד בפי' רע"ב ז"ל ג"ל מסביע
לי עליך שלא נטמאת: **ו הבל שוין**. ואפי' לר"מ דאמר מתנה עמה על העתיד. ואיתה
בתוס' ס"פ בן סורר. וי"ס דגרסי הכל שוין שאינו מתנה עמה לא על קודם שנתארסה
ולא על משנתארסה וכן הוא בירוש' וכן נראה דגרים הרמב"ם ז"ל וז"ל שם ביד פ"ד ולא
אחר שנארסה אם נראה והחזירה ע"כ. אמנם רש"י ז"ל נראה דגרים ולא על מאחר
שתתארס וז"ל ואפי' לר"מ דאמר אדם מתנה על העתיד ונשמאה בעירוסיה לאינה נאסרת
עליו לחזור לו אח"כ שאחת ע"י קדושין כי כתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב
לקחתה אחר קדושין ושואלין כתיב דלכתיב ושיתה לאים אחר ושנאה האים האחרון ע"כ.
ולדידיה הלשון דמוק הל"ל למתני ולא על מאחר שתתארס אם הסתר ותטמא ואח"כ
יחזירנה וכמו שאמרנו עוד בסמוך וכן כתוב ג"כ בתוי"ט. בפי' רע"ב ז"ל ג"ל דבקדושין
תלה רחמנא האיסור לא בביאה דכתיב ויצאה מביתו והלכה ושיתה לאים אחר לא יוכל
בעלה הראשון וגו' לפיכך מקדשה וכו': **זה הכלל כל שתבעל** וכו'. גמ' בעי ר'
ירמיה מהו שיתנה אדם על נשואים הראשונים כגון אם גרשה והחזירה וקנא לה ונסתרה
ומהו שיגנל בזנות שתחת אחיו דהא דתנן במתני' ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה
לאו בהדא איתתא קאי שיקנא יבם שבעבה על אירוסין ונשואין בל אחיו אלא מילי
מילי קאי אם הבעל מקנא מתנה על ארוסה ונשואה ואם היבם שכנסה מקנא מתנה
עמה שומרת יבם וכנוסה ת"ש זה הכלל כל שתבעל ולא תהא אסורה לו לא אם מתנה
עמה הא אסורה ה"ג דמתנה עמה וזו לאסרת עליו בזנות נשואין הראשונים לשלם וכן
בזנות נשואי אחיו כדתנן בפ"ק ואם מת חולצות ולא מתייבמת ש"מ ופי' ר"י הא אסורה מתנה
עמה מוכח מהכא אם גורם אדם את אחיו וזאתה יכול להחזירה ואינה אסורה עליו וא"ת אסתר
למה לא גרשה מרדכי ואח"כ היה מקדם אותה וי"ל היה צריך עדים בגרושין וקדושין ושמא הי'
מודע למלך ע"כ. עוד בגמ' בעי רב אחי לר"מ דאמר אדם מתנה על העתיד מהו שיהנה עמה
בנגונל שבועה על נשואין האחרונים אם יגרשנה ויחזירנה מי אמרינן כיון דאסתא מיהא לא
אסורה ליה לא אי דיעבד זימנין דמגרש לה והדר מהדר לה ת"ש הכל שוין שלא היה מתנה
עמה לא על קודם שתתארס ולא על מאחר שתתגרש נסתרה לאחר ונטמאה ואח"כ
החזירה לא היה מתנה עמה שעמא דחיטמא בימי גירושיה דלא מיתסרא עליה הא
יחזירנה ותיטמא אח"כ ל"ל דמתנה עמה מעכשיו וגראה דס"ל דמתני' ולא על מאחר
שתתגרש אם נסתרה לאחר וכו' והוי כתנא והדר מפ' ומיתור לשון דמתני' דתנא והדר
מפרש דלכתיבנא שמעינן דבשעה דלר"מ אדם מתנה על נשואין האחרונים משום דאי
לא הוה הוי רק ולא על מאחר שתתגרש בלאוד הוה מצינא לפרושי דבכלל אחר שתתגרש
הוי נמי נשואין האחרונים וכמו שאינו מתנה על זמן היותה גרושה ל"ש ה"א דלא יוכל
להתנות על זמן נשואין אחרונים קמ"ל. וזה הכלל נראה דאתא לאתויי דיוקא דפשטינן

מינס

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מינה נעייה ר' ירמיה כדכתיבנא בסמוך ת"ל לרבוי שאם כנס את יבמתו אינו מגנגל עליה שלא יזמה כשהיא שומרת יבם ואסתם לן תנא המתחל דלא כר' עקיבא דסתם לן לעיל בסמוך כותיה ואסתמא בתרא הוי עיקר כנלע"ד: לא היה מתנה. תוס' פ' יזה"כ דף פ"ב ודר"פ אלוקה. ובעור אבן העזר סימן י':

פרק ג היה נוטל וכו'. עד סוף סי' כ' פ"ב ביב דהל' סוטה סי' י"ע י"ד פ"ז. וכתבו תוס' ז"ל דבירושלמי משמע דקאי היה נוטל לכהן ולא כפי' רש"י ז"ל ומיהו מליגן למימר דמלוה מן המובחר בכהן ע"כ בשנוי לשון קצת: **ובהן מניח את ידו תחתיה ומניפה.** הא לליטריך תו למיתני ובהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכנים את ידו לשמושינן דהנופה בכהן. וברוב המקומות גרסינן תחתיה ואית דגרסי' מתחתיה. וכגמ' ילוף דהנופה לריכה יד בעלים ויד כהן יד יד משלמיה כתיב הכא ולקח הכהן מיד האשה וכתיב התם ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בתנופה חוה ושוק ואימורין שהם בעלים אף כאן בעלים הא כיצד מניח ידו הכהן תחת יד הבעלים ומניף והגיש לקרן מערבית דרומית ומפ' בגמרא אבריתא דקתני כנגד חודו של קרן ודיו דר"ל דדי לו שיגיע בם המנחה בכלי ואין לריך לנוף בכלי כדי שתהא הסלת עולה מוגשת במזבח: **ב היה משקה.** בגמ' פריך הא אקרבה קודם השקאה והיכי תני קמן והקטיר והדר תני היה משקה ומשני ה"ק וכו' דרישא דקתני הניף והגיש וכו' לאו דוקא קודם השקאה נקט דלא איירי בהשקאה כלל אלא איירי בסדר הקרבת מנחת סוטה שכן הוא תנוסה והגשה קמילה והקטרה והדר איירי מי קודם אי השקאה קודמת את כל אלה או אם כל אלה קודמין להשקאה ופליגי בה ר"ש וקבנן: בפי' רע"ב ז"ל והשקה קמא לגופיה. אמר המלקט דאין לומר דקרא קמא לדיעבד כדדרים ר"ש דבדיעבד לא פתח קרא דאין דרך הכתוב לומר בתחלה שלא כדרך מעתה אלא בתחלה סודר משפט דבריו ולבסוף מרבה מקרלות לדרוש. עוד בפי' רע"ב ז"ל ואחר ישקה אע"ג דמשמע דוקא. אמר המלקט ר"ל דמשקה דוקא אחר הקטרת המנחה דסדר המקרלות כך הוא וכתב ומחה והשקה והניף המנחה והקריב דהיינו הגשה וקמץ והקטיר ואחר ישקה את האשה את המים והדר תו כתיב והשקה אלישית והשקה את המים והיתה אם נטמאה וכו'. ומלת ואחר דקאמר קרא ס"ל לרבנן דקאי לומחה דכתיבא לעיל מכה וקאמר דאם לא נמחקה יפה ועדיין רשומן של אותיות ניכר לא ישקה. והשקה בתרא לאשמועינן שאם נמחקה הסגלה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה. כתבו תוס' ז"ל אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה וחה"כ השקה כשרה והתם דרים אליבא דרבנן ואחר ישקה למערערין וה"נ התם ואחר ישקה ע"כ אלא בטובתה מודה ר"ש לאחכושי שאם השקה וחה"כ הקריב את מנחתה פסולה כשרה יפה ביניסין מעוה רבנן אמרין מנחה היא בהיא בודקתה ור"ש אומר המים הם בודקין אותה מ"ש דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מ"ש דר"ש ונאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר"ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כ"ע מודו שמחיקה סמוך להשקאה ע"כ. וגמ' מוכח לפי פי' רש"י ז"ל וגרסתו דר"ע ס"ל כר"ש דמקריב מנחתה וחה"כ משקה ועדיפא מיניה דלית ליה אם השקה וחה"כ הקריב את מנחתה כשרה אלא כדין עבו הכהנים לנמוק את המגילה קודם הקטרה דכיון דאיכא שותה עד לאחר הקטרה לא היה לאם לנמוק דבל מה שיש בסות לאחר את המגלה מאחרין במה תודה אפ"ה הואיל ומחקה אפי' שלא כדין אין שומעין לה לאמר איני שותה אלא או תפתה או תודה שהמחיקה גורמת לה לבסות ולא מיד אחר המחיקה אלא אחר הקטרה וקרא דואחר ישקה לרישומו ניכר והשקה בחדא לגופיה אומר שמקריב מנחתה וחה"כ משקה. ודוקא אם ניכר בה דמתחלה רשיותה וביעותה אינה רולה לבסות אם ס"ל לר"ע דמשקין אותה בע"כ אבל אם אינה רולה וקאמרה אינו שותה ולאי ממלה היא ואין משקין אותה. ותו מקשה בגמ' דר"ע אדר"ע ומשני תרי תנאי אליבא דר' עקיבא: **ג עד שלא נמחקה וכו'.** תוס' פ' נושאין על האוסה דף ק': **אמרה אינו שותה.** פי' אע"פ שלא אמרה ממאה אני דאי אמרה אינו שותה בסיפא. ופי' רש"י ז"ל מגלתה מגמת בדי ההיכל דבל כתבי הקדש שאינם לריכות בתן נגנין אלא יתבון: **ומנחתה מתפזרת.** תוס' פ' ואלו מגמות דף ע"ה: **על בית הדשן** [פי' רש"י] שהי' בעזרה שנורפין שם פסולי המוקדשין ופסולי אימורין שמתאלחן לפנים מן הקלעים כדאמרי' בהחיצה שלבה בית הדשן הם דהואיל וקדשה בכלי נפרפת בעזרה והאי מתפזרת הייט נפרפת כדאמרי' לקמן ואלו שמנחותיהן נפרפות וקתניא להא דאמרת אינו שותה ע"כ: **ואין מגלתה בשרה להשקות בה סוטה אחרת.** בגמ' וגם בפ"ק דעירובין דף י"ג בלא בברייתא ר' אחאי ב"ר יאשיה וס"ל דמגלתה בפרה לבקות בה סוטה אחרת. וכתב הר"ן ז"ל בר"ן כל הגט דכי בעו רבנן בסוטה לשמה היינו דוקא תמחיקה ולא מכתיבה דוקא לה כתיב ומאי עביד מחיקה כדמסקי' התם בגמ' עכ"ל ז"ל ובעל פ"ד דהל' סוטה סי' ד' ו': **מערערין** פי' מבערין ומבין אותה עוררו אלמנותיה ת"י פגרו בריתיהון ורש"י ז"ל פירש בגמ' סוף פירקין דלעיל כאלה האחוק ע"י משקה נראה כשושה עד עד ואמ' לשון נעקת אבר יעוערו ע"כ וכתבתיו לעיל סי' ה', וגמ' תניא ר' יהודה בלעום של ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה המגלה ואמרה אינו שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ א"ר ר"ע כלום אנו לריכין אלא לבודקה ולא בדוקה ושומדת אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה: **ד אינה מספקת לשתות** וכו'. פ"ג ביד דהלכות סוטה סי' ט"ו. וגמ' פריך מני מתני' ר"ש הא דאמר מקריב את מנחתה וחה"כ משקה אימא כיסא אם יש בה אחאן לרבנן ומשני דמתני' ר' עקיבא היא דבבר כר"ש דאמר דמקריב את מנחתה וחה"כ משקה ומשקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה ומדקתני אינה מספקת לשתות עד שסניה מוריקות אלמא שכבר קרבה מנחתה דאי לא קרבה מנחתה אכתי לא הות מיבדקא עד שתקרב מנחתה משום דכתיב מנחת זכרון מזכרת עון ובזכות סבר ר"ע כרבנן דאמרי זכות תולה ודלא כר"ש דבסמוך וגירושלמי ממי איתא אלן תניגן אינה מספקת לשתות אלא תנאי תנו לא היתה זה מספ מ"ד אינה מספקת לשתות ר"ש מ"ד לא היתה זה מספ רבנן ע"כ. ובתבו תוס' לגירוש' אבכן בהדיא דס"ל לר"ע זכות תולה דגרסי' גירוש' תניא ר'

פרסון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מן שהיה של פורענות ת"ל ר"ע אינו נאמר מזכרת עון ואתה הייתי אומר כדבריך הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה מנחת זכרון אם יש לה זכות מזכרת עון אם אין לה זכות ע"כ: **ודון אומרים הרוציאוה הרוציאוה.** תוס' ר"פ כל הפסולין ודס"פ האשה דפסחים ודפ"ק דיבמות דף ז' וכתבו שם תוס' ז"ל דמשמע מדאורייתא מדקאמר הוציאוה תרי זימני שניו ממהרין כל כך ע"כ: **שלא תטמא את העזרה.** אלא תפרום נדה מחמת ביעותה כדאמרן בתחתר והתחלל המלכה מאד בפרסה נדה והא דתנן בנדה בפ"ד מפני שחרדה מבלבלת את הדמים מתרן בגמ' דפחדה דהייט דאגה שאינה בלה פתאום אלא דואגת שמא יבואו אויבים לחרגה לומת [שמ' ביר"ה] המקור מלאוניא דם ואפי' בשעת ופתאום אבל הכא דהוי ביעותא שבא לה פתאום כגון זו אלא היתה חרידה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בעזרה וכן בחתר שבאה לה שמועה מרדכי פתאום אדרבא מרפין הדמים ופותח את המקור: **שלא תטמא את העזרה.** כתוב בתוי"ט ירלה לי שסברת מומלה זו שבמחנה היא בסריגת העומלה ממנה בנגד אלא מיינו לה שהרה לעומלה זו דאין לומר בטומאת כלים שבעזרה כיון דלא מלא מוקמת למתני' בטומאת מת ע"כ פי' דבגמרא מפ' מ"ש מאהרין להוליאה לי משום דלילמא מתה והתניא שמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא שמא מת בנגד אמרו אלא אפי' מת עלמו שלא ויקח משה את עלמות יוסף עמו עמו במתיבתא ומשני אביי משום שלא תפרום נדה וכו' כדלתיבנא ומבואר בקיצור בפי' רע"ב ז"ל. והעלה בתוי"ט דמשנתנו קולאה לבר הבית סולו עזרה דהכי אשכחן נמי בפ' שני דשבת סי' ח' וגם בפ"ק דנכורים סי' ח' ושכן הדין שנדה אסורין ליכנס לבר הבית ע"כ בקיצור. וכבר כתבתי לעיל בפ"ק סי' ס' לבער מיקולל הוא בין עזרת נשים לעזרת ישראל ועד שער נקור נקרא מחנה לויה ושער ניקור לא נתקדש בקדושת עזרת ישראל דכדתיבנא הם: **יש זכות תולה ג' שנים.** כתב החכם **ה ר אפרים אשבנזי ז"ל חתנו של רש"ל ז"ל.** דל"ע וכי בעבור זכותה מניח הקב"ה לעשות הבעל איסורא בכל יום. ואפשר דלפי סברת רבי דלקמן אינו קשה כ"כ ודוק ע"כ ובמה שכתבתי לעיל פ"ק אליבא דרב שבת לא קשה מידי אפי' לרבנן עיין לעיל שם סי' ג' ועיין ג"כ בגמ"ם בסמוך בסימן ה'. וגגמ' מוקמי' מתניתין דלא כתבא יוסי בן חנן דתולה לה שלשה חדשים כדי הכרת העובר דכתיב ונקתה אם יש לה זכות כדי ומרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת ודלא כר' אלעזר ב"ר יצחק אים כפר דרום אומר ג' הדשים שנאמר ונקתה ומרעה זרע ולאלן הוא אומר זרע יעבדנו יסופר זרע הרשוי לספר פי' לחיות ולבוא לידי ספור שבחו של מקום אלא כר' ישמעאל דאמר בברייתא י"ב חדש ומסמיך ליה אקרא דכתיב לקח ירחין תרי עשר וגו' אלמא תלה לו הזכות שהיה מפרנס עניי ישראל י"ב הדש והי"נ במתני' דקתני שלש שנים ר' ישמעאל היא ואשכחן קרא דאמר בהדיא שסקב"ה מאריך זמן עד שלש שנים לכתיב כה אמר ה' על שלשה וגו' אלא דאם לא שלש שנים אבל בירושלמי מפרש יש זכות תולה שהם אחת מעבוכדנאצר לקח ירחין חרי עשר יש זכות תולה שתי שנים מאמנון ויכי לשתים ימים יש זכות תולה שלש שנים מאחאב ויעבו שלש שנים אין מלחמה א"ר יוסי כל אותן ג' שנים היה עסוק במלות וכל אותן שתי שנים היה עסוק בתורה. והביאוהו תוס' ז"ל: **מבאן אמר בן עזאי חייב אדם** וכו'. ירושלמי דפירקין ודפ"ק דתענית בן עזאי דלא כר' אלעזר בן עזריה דאמר גבי פרשת הקבל דנשים אינם באות רק לשמוע וכתבו תוס' ז"ל וגראה דה"פ דמלוה לשמוע כדי שידעו לקיים המלוה ולא משום שידעו שזכות תולה ע"כ: **שאם השתה תדע שהזכות תולה לה.** תראה ותלמוד בפרשת סוטה שהזכות תולה דילפי מונקתה ומזרעה זרע ע"י יכיות ונקתה כדי הכרת עובר לו כדי זריעת זרע לו יותר כדמפ' בגמ' רש"י ז"ל: **מלמדה תפלות.** גרסינן ולא גרסינן כאילו וגגמ' הוא דסדיר לבדה תפלות ס"ל וכי תורה תפלות קרית לה אלא אימא כאילו מלמדה תפלות וה"נ אשכחן בפ"ק דקדושין דף ל' ר' יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו לסבות לסבות ס"ל אלא אימא כאילו מלמדו לסבות. בפי' רע"ב ז"ל תפלות חבור משכב אכסים אבל הרמב"ם ז"ל פי' תפלות דברי הנאי ודברי משנים ע"כ. וביד בהלכות ת"ת פ"א סי' י"ג וכתב שם בסוף הפרק בל"ת בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב לא יאמר אותה לכתחילה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות ע"כ. ובעור **"ד סי' רמ"ו: רוצה אשה בקב ותפלות.** פי' ר"ח רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מזון אלמה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יציא לה אלא קב חיטין בלבד ולא יהא נמל שהולך בדרך רחוקה ואינו מתן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע"פ שמביא לה לשכרו תשעה קבין חביבה עליה שעונה בכל שבת וקב אחד מע' קבין ופרישות שלשים יום: **חסיד שוטה.** ירושל' ה"ל חסיד שוטה ראה היטק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוק תפניי אינלנו עד כשאוכל חולן תפילין הוליא זה לת נפשו. הוס' ז"ל: **רשע ערום.** ר' אבהו אמר זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז וכתבתן בפ' בהרא דפאה סיו מאתים חסר ל' אפי' אלף מותנין לו בלחד ה"ר יסול ר' אסי א"ל ר' יוחנן זה המשיא עלה לאכול בנכסים מועטים קודם שיצולו הבנות לב"ד ויעמידו הנכסים בחזקתן דיתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים זכו אביי אמר זה המשיא עלה לאכול בנכסים כרשב"ג דתניא נכסיי לך ואחריך לבלוי וירד הראשון ומכר ואכל הסני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לסני אלא מה שייר ראשון רב יוסף ב"ר חמא אמר רב ששת זה המכריע אחרים לעשות כאורחותיו להראות עלמו כחסיד ר' זריקא אמר רב הונא זה המקל לעלמו ומחמיר לאחרים שלא אמר זה שקרא ושנה ולא שימש ת"ח: **מבלי העולם.** לו מבלי בבי"ת הרמב"ם ז"ל. וכן הוא בספ"ח דהל' ערכין. וגגמ' תנא הנגאים מבלי עולם בבי"ת וספירוש מפני שמורין הלכה מתוך מפנתן בהוראת פעות שאינם יודעים טעמי המשנה ומפ' אין הלכה כמותה שסיא דברי יחיד וכיולא בזה: **דן ר"ש אומר** וכו'. פ"ק דסוטה דף ו' ועיין במ"ם לעיל בפ"ק סי' ג': ובספרי הגרסא ואם אומר אתה שזכות תולה בנים המרים המאחרים. ומ"מ קשה קלת מ"ם דברים מילתיה נקט בנים המרים בלבד ובסיפא נקט תרוייהו וכ"ם לרוב הוסתאות דקשה אמאי שינה דבריסא נקט המרים ובסיפא נקט המאחרים אבן שם בפ"ק בתרוייהו קתני המרים: **רבי אומר הזכות תולה.** ביד הל' סוטה פ"ג סי' כ': **מתנונה.** פי' הרמב"ם ז"ל שתאלה בחולי השחיקה ונעשית כחושה ע"ל ובפ' הרואה דף ס"ג ע"ב פי' רש"י ז"ל לשון הולך לו מתנונה

ואון

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

וסולך לו וממשך למיתה ע"כ. ומתנו הוס' ז"ל שם בפ"ק דמכלתין דף ו' דבעלה מותר בה מיד ולא אמרי' יתמין על שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי אזה מלי למיקרי בה ונקבה ומזרעה זרע וכן הראני רבי בירוס' ונקבה הלים משון מיגו מוסם שמא הלה לה זכות ואתיא כמ"ד הזכות תולה ואיכא ביכרת ע"כ: ך נטמאת מנחתה וכו'. פ"ק דמכילתין דף ו'. וביד שם פ"ד סי' י"ד: ואלו שמנחתיהם כו' ואיתה נמי שם בפ"ק דמכילתין. ודייקי' התם מליגא דרב שמת דכתיבין נעיל בפ"ק כי' ג' ומבאו לה עדים שהיא שמאה דאמרו עדים אימת אילימא מקמי דתיקדום בכלי שרת תפדה ותיפוק לחולין אלא וכו' ומסיק רב פפא אין ה"נ דמדאוריתא אלה לחולין ומדרבנן הוא דגזרה לפי שאין הכל בקיאין בהלכות לידע שבשביל שהיו לה עדים לא היתה רואיה לקדש ואתו למיתר מוציאין דבר שקדש בכלי שרת לחולין. והקשו תוס' ז"ל כל הני משניות דתנן בהוא תנא ותרעה בעדר ינעזר שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין ותרגו דהתם לא מוכחא מילתא ואיכא היכרא בין הפה לקדושת פה לקדושת הגוף ואיתמרו הפה היא אבל הכא איכא היכרא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וא"ש בפ' שתי מדות ובפ' המודה עכ"ל ז"ל: ושבעלה בא עליה בדרך. כתבו תוס' ז"ל אע"ג דאין המים בודקים אותה אפ"ה נשרפת דכי קדום מעיקרא אפיר קדום והוי כמי שנטמא ונתנו בה מוזרות בלבנה קודם נקן דאין המים בודקין ואפ"ה מנחה אפיר קדום. ומאי דלא חביב במתני' מנחת אלמנה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג מפני שידוע פסול שלהן שאינם נבדקות ואין מביאין אותם לנחות ע"כ. בסוף פי' רע"ב ז"ל והשירים קרבין לעצמן. אמר המלקט ובגמרא פריך מיקרי כאן כל שהוא ממנו לאחים הרי הוא בגל תקפירו דה"ל לאמיתה כל שאור וכל דבש לא תקפירו ממנו למה לי אלא ולאי לדרשא אתא דכל שממנו עלה כבר אסה לה לא תקפירו שיריים שלו. ומשני המסיק להו לשום עניש כר' אליעזר דאמר לשם ריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עניש ומשקנא משני לה אפי' כרבנן וכדאמר ר"ש בר"פ ואלו מנחות נני מנחת חוטא של כהנים דנקמצת והקומץ קרב בעצמו והשירים קרבין לעצמן ומתפזרין לאבוד ולית ליה כל שממנו לאחים הרי הוא בגל תקפירו ואפילו רבנן לא פליגי עליה דר"ש וס"ל דאינו נקמצת אלא דוקא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא דמקמי חוטאתו לגבהתו בקרא דוחיתה לכהן כמנחה נומר דלא בעיא קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה דלילמא בתר דידה אזלין ושירים נמורים הם אפילו רבנן מודו דמתפזרין. וכיד פ"ב דהלכות מעשה הקרבנות סימן י"ב ובפי"ט דהלכות פסולי המוקדשין כי' י': ן בת ישראל שנשאת לכהן וכו'. כיד פי"ב דהל' מעשה הקרבנות סי' י': מנחת כהנת נאכלת. עי' בהם"י ז"ל דבגמ' משמע דאפי' בשאינה נשואה לכהן כליל מיכא לא היא מנחתה. ואיתא בפ' הזרוע דף קל"א: בהנת מתחללת וכתב הרמב"ם ז"ל ומה שאמר בכאן בהנת מתחללת אין עניינו שהבת בלבד תהיה חללה ואמנם שהיא מתחללת בכלל מי שתחלל וכשהיתה זאת אשה חללה תעמוד חללה לעולם בין שמת בעלה או גרשה וזה הבהן כל שהוא שמא הוא פסול לעבודה ואם גרשה ונדר שלא יאכל בעבירה כמו שיבאר בפ"ח מבכורות ולשון ספרא לאהלו בזמן שהוא מוכן מגהג זה הרי הוא חולין ע"כ: ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים. כתוב בתו"ם דכתיב כל זכר בבני אהרן וכו' ואע"ג דמבני אהרן ממעטינן ולא מבנות אהרן קרא וכתב זכר לרבות בעלי מומין למחלוקת וכו' קשה לע"ד דהתם מכל נפקא לן לרבויי ואפתי מלת זכר או מלת בני אהרן יתירא: ח מה בין האיש לאשה וכו'. בתוספתא קתניב עובר על מ"ע שהשון גרמה מה שאין כן באשה הלים עובר על כל תקיף ועל כל השמיה ועל כל תעמה לנתיים מה שאין כן באשה הלים נידון כבן בורר ומורה ונעשף ומסיר ואין האשה נעשית ומסירת הלים נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונבנית הלים נמכר לעבד עברי ונרצע וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה. ולא קתני התם כל הני דמתני' ותימא אמאי לא תניב נמי שמיכות ותנופות והגשות וקמיצות וכל הני דתנן בפ"ק דקדושין בין כהן להנת ולא קתני נמי שהעבדי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הוב מעמא ברלאיות ולא הוצה מעורע אסור בתשמיש המטה ולא מעורעת כדמפרש בפרק ד' מחוסרי כפרה מתון לאמנו ולא מתון לאמנה. תוס' ז"ל: האיש פורע ופורם וכו'. דכתיב לים נרוע ומ"מ לענין טומאת נגעים לית לן קרא יתירא והכרוע אחר בו הגגע לרבות אשה דהא קרא יתירא הוא ולא מיבעיא ליה למיכתב אלא בגדיו יהיו פרומים דהא מצורע קמיירי אלא לרבות נרוע שי כגון אשה: האיש מגלח על נזירות אביו. מפ' בפ' בתרא דכריתות דף כ"ו דדוקא של מעות מתומין ולא של מעות מפוקפין. בפי' רע"ב ז"ל והיה בע שיר פי' ר"ל שהיה הוא ואביו שניהן נזירין אז אלא היה הבן מיר בחיי אביו ולזה אלא שהגיר בנזירות לאחר מיתת אביו הבן מגלח על מה שהפרים אביו ולזה הלשון של רע"ב ז"ל שבכלן מכוון עם מה שהביב בספ"ד דנזיר: האיש מוכר את בתו וכו'. וכתב ה"ר יוסף ז"ל פ"ח גרסי' בבא דהתים מקדש קודם בבא דהתים מוכר: האיש מקדש את בתו לכתיב ואמר אביו הנערה את בתי נתתי לאיש הזה לאשה נתתיה. ומכאן תבין דמה שכתוב בפי' רש"י ז"ל כשהיא קטנה וכמו שהעתיק רע"ב ז"ל דלא דוקא אלא כל זמן שלא בגרה קרי לה קטנה וכדתנן בהדיא התים מקדש את בתו כשהיא נערה וכו': ואין האשה נסקלת ערומה. נראה דגרסינן ערומה הרי"ם בשור"ק והמ"ם דגושה כמו לשון רבים דערומים שכספירושו לשון ערטילאין הוא דגוש המם כדכתיב ויהיו שניהם ערומים וכן בברכות דשמרית מלבנים ערומים בדגש המם ומקבנה אפילו בלשון יחיד המם דגושה וברים בשורק ומלן דגרים ערומה ברים בחולם כמו הזכר בלשון יחיד שהוא ערום בחולם ערוך לגרום ערומה המם רשויה אבל בשורק והמם רשויה לא גרסי' דהוי לשון חכמה כדאיתא במסרה פ' בראשית דהכיומין רפין וערטילאין דגשין דאע"ג דמסרה לא מייריי אלא בלשון רבים דזכרים ממנו נלמוד לנקבות רבות דערומות ברפא המ"ם הוא לשון חכמה ובדגשות המ"ם הוא לשון ערטילאות ואפי' בלשון נקבה יחידה איכא נמי לאלק חילוק זה דזיל בתר טעמא כלום הוצרכנו לאלק אלא מפני המ"ם שקרלות במצעה ומולא הפה הכא נמי בה יחידה איכא הלי סבמא נופיה דוק והכי נמי אסכחן לה בגמרא בספר מושב מן אסטיפנה ערומה*) הר"ם בשורק והמ"ם דגושה: ואין האשה נתלית בפ' גמר הדין נפקא לן מכי היה נאים ולא באבה. וביד פ' עשירי דהלכות עומלת ערכה סי' ח' ובפי"ג דהלכות נעיבה סי' י"ב ובפ"ח דהלכות עבדים סימן ג':

*) שם אסטיפנה נקובן בלא וא"ו.

פרק ד ארוסה ושומרת יבם וכו'.

דף כ"ז. וביד פרק שני דהלכות סוטה סי' ב' ג' ובטור אבן העזר סי' קע"ח. בפי' רע"ב ז"ל צריך להגיה דלכתיב דבר אל בני ישראל ואמרת רבויא הוא לרבות וכו': שנאמר אשר תשטה וכו'. ומתני' ר' יונתן בר פלוניתא דר' יאמיה הוא דממעט בברייתא שומרת יבם מתחת איסר וממעט ארוסה מתחת איסה ולא כר' יאמיה דממעט ארוסה מתחת איסר אבל שומרת יבם מרבה לאחיה מאים איש וגמ' מפ' טעמא דכולהו וכל חד במאי מפיק ליה לקרא דחבריה: אלמנה לכ"ג וכו'. אלי דלא עריב ותנא להו אלו לא שותות ולא מוטלות כתובה וליתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג וכו' מעוברת חברו ומינקת חברו ואילונית וזקנה וכו' יש לומר אלו"ה פלגינהו משום דחלוקים בטעמא. מיהו תימא אמאי לא תנא מעוברת בהדי אלמנה לכ"ג דדמיין בטעמא וה"ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליחסב ולזיל כולהו הכי דדמיין להדדי ופפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קלת דלא שותות והדר תני אלו תוס' ז"ל. ונלע"ד לאפסר לומר דמשום דמעוברת חברו וכו' איכא פלוגתא הנייה באפי נפשה ונם באילונית איכא פלוגתא כמו שנכתוב בסמוך בס"ד ועוד יש לתרץ אבל זה נלע"ד נכון: ב האומרת טמאה אני לך. לית דל"ג הכא מלת אני לך. ירושלמי מ"ר יאמיה מה לי זעירא משום אמרי ירושלים שלשה הן שאם בקשו למחול מוחלין להן ואלו הן סוטה ובן סורר ומורה חקן ממרא וכו' תמלאו כתוב באורך כבר שם בפ' בן סורר ומורה ואיתיה בבבלי בגמ' בשמי לשון קלת: מתו בעליהם עד שלא שתו. ביד פכ"ד דהל' איסורי כי' כ"ל ובפ' שני דהלכות סוטה סי' ז'. וריש"ל דמתני' בר"ה זה: בש"א נוטלות כתובה ולא שותות. דס"ל דשמר העומד לינבות כנגדו דמי הלכך כיון דבכסי ברשותה קיימא הוו להו יורשי הבעל תובעין והמע"ה ועליהן להביא ראיה שנתה בסתירה זו ואבדה כתובתה וב"ה ס"ל לאו כנגדו דמי והוא לה אינה תובעת מספק דדילמא זמאי הלכך אינהו ולאי והוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זנתה. ואיתה בפ' הבולה גם דף ל"ז ובפ"ה כל הפנבעין: ובה"א לא שותות ולא נוטלות כתובה. פ' החולץ דף ל"ח והגרסא שם ובפ"ל לא שותות לא נוטלות כתובה וכתבו שם תוס' ז"ל הא דגרסי' במסכת סוטה לא שותות ולא נוטלות כתובה כתבו שם כמו שמניה התלמוד כאן ע"כ וכן כתבו ג"כ בפ' האשה שנפלו דף פ"ל שהניחה התלמוד שם ג"כ ואיתה הוא דבדוכתה לא פריך לה כלל. ובטור א"ה בסימן קפ"ו ובפי' קע"ח: ב מעוברת חברו וכו' הרא"ש ר"פ החולץ. וביד פי"ל דהלכות גירושין סי' כ"ה ובפ' שני דהלכות סוטה סי' ע' י'. ירושלמי הנוטל מעוברת חברו ומינקת חברו עליו הכתוב אומר אל תשא נטול עולם ובשדי יתומים אל תבוז תוס' ז"ל. וכתבו עוד תוס' ז"ל אומר רבי דדוקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמרינן בפ' החולץ אבל נשאת בתוך שלשה חדשים מאי דהוה הוה ואם לא קנסי' ליה לאוניא וקרינן בה אשתו הראשונה לו ע"כ. ובספר ספר הרקמה בפ' ראה שמך בחלב אמו לשנה שנה לומר שמינקת חברו לא תשא אוך שתי שנים ויהיה הולד בחלב אמו שתי שנים ע"כ. וכתב המרדכי בשם מהר"ם ז"ל דכ"ל חדשים מלאים בעינן ואם הנה מעוברת נתעברה לתיוק ע"כ ועיין בספר תרומת הדשן סימן רי"ו. וכתוב בספר כל בו בסימן ע"ה והר"ף ז"ל כתב ובכור שור מביא ראיה דהמקדש מעוברת חברו או מינקת חברו תוך כ"ל חדשים שאין צריך שיוציא בגט רק להפרים אפילו לא ברח הואיל ולכה בלא ברכה אסורה לבעלה כלה מביא ראיה מהיא דסוטה דקאמר גבי אמא מעוברת חברו תוך הזמן והיא סוטה לו תתחיו שיכול לשקותה מפני שאני קורא בה והביא האים את אשתו וכו' מפני שיכול לשקותה ולהחזיה לאחר זמן משמע דבהפרשה מצי בלא גט משום דאיכא אסורא אחרינא עליה פירוש איסור סוטה והכא נמי איכא איסורא אחרינא דכלה בלא ברכה ומיהו לא דמי התם גבי סוטה איכא איסורא דאורייתא אבל הכא גבי כלה בלא ברכה ליכא כי אם איסורא דרבנן כמו איסור מעוברת חברו ומה לי חד ומה לי תרי. ועוד איכא לפרש דהתם הפרשה דסוטה בגט קאמר ולא חש לפרושי יוציא [דמשמע בגט] ממנו דבבר שמעי' לה ממתני' דיבמות פ' החולץ דתני גבי מעוברת חברו יוציא בגט והלכך בקדש בקדש תוך כ"ל חדשים יבדה הפרש גבי מעוברת שאין דעתו לכוס עד סוף הזמן ואם לא ברח יתן גט וא"ש בספר נדול ע"כ עכ"ל ז"ל בשמי לשון קלת לאהבת הקיצור. וכתב בנמוקי יוסף פ' החולץ דף הי"ז בשם תשובת הגאונים ז"ל ושאינה ראויה לילד. פי' רש"י ז"ל שאתה כוס עיקרין אבל בפ' אע"פ לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה וזקנה ואילונית ושאינה ראויה לילד אלמא דשאינה ראויה לילד לאו עקרה ולפי' רש"י ז"ל שאתה כוס עיקרין היינו עקרה וי"ח פי' שאינה ראויה לילד שנשאה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה להנשא דקיימא לן דשוב אינה מתעברת ולפירושו ז"ל קשה אמאי לא תנא נמי במתני' עקרה תוס' ז"ל: ר' אליעזר אומר יכול הוא לישא וכו' בגמ' אמר רב נחמן מתניתא בעקרה וזקנה אבל אילונית אפי' ר' אליעזר מודה דלא שותה ולא נוטלת כתובה אע"ג דראוי לקיימה לא שתיא דראויה להריון בעינן ועקרה ע"י מכה וזקנה מינא דבת הריון היא קודם לכן אבל אילונית מבטן אמה לאיה היא ולא חזיה ובכתוב אומר ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזרע יצאת זו שאין דרכה להזרע ור"ם בן אלעזר נמי ס"ל דאילונית לא שותה ולא נוטלת אבל עקרה וזקנה שותות אבל בברייתא אחרת משמע דר' אליעזר אפילו באילונית פליג. וי"ש דגרסי' ר' אליעזר בלא יו"ד. ירושלמי מודים חכמים לר' אליעזר אם היו לו בנים ואשה ומתו בין קניי לאתיה כבר נראית לשתות תוס' ז"ל: ושאר כל הנשים או שותות. תימה הא משנה מאי קמ"ל דלא תימא מבלבלי אינון אחר רחמנא ואלאי לאו בר הכי הוא קמ"ל דלמיקדם שביבת בעל לבועל הוא לאתא וסרים בר שביבה הוא

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

אמ"צ דלגו בר וריעה הוא וכסרים המה קאמר דמותר לקיימה ולא בסרים אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא רש"י ז"ל. וכתבו עליו תוס' ז"ל ולא ידעי' מנא ליה דסרים אדם שאמה טוב עיקרין דאסור לקיימה ע"כ, וגם הרמב"ם ז"ל שם בפ' שני כתב אשת סרים חמה או סרים אדם המותרות לבעליהן ופ' שם כ"מ דסרים אדם כתב הרמב"ם ז"ל ר"ל שאמה טוב של עיקרין וקרי ליה סרים אדם לפי שע"י אדם בא לו ע"ב: ע"י כל העריות מקנאין וכו'. דמהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים וכו' כדמי' ר"ע ז"ל. ורמיתי שמחק הר"ר יהוסף ז"ל מלת ע"י: חוץ מן הקטן. בפי' רע"ב ז"ל ול"ב הטן פחות מבן י"ג שנה ויום א' ולא הביא וכו' גרמה שהוא פירש רע"ב ז"ל עצמו דבגמ' ליכא רק חוץ מן הקטן דאיש אמר רחמנא ולא קטן ופירש"י ז"ל דכתיב ושכב אים אותה ע"כ: ומפי שאינו איש. למעוטי בהמה דלאן זאת לבהמה ואינה נאסרת על בעלה בבעילת בהמה אבל ע"י אחוף פי' הפיינו אים שאינו מתקשה ואינו מזריע או על ידי גוי מקנאין ונאסרת על בעלה דלף על גב דקרא כתיב ושכב אים אותה ש"מ לאו למעוטי' שאוף אלא למעוטי' שאם קנאה לה דרך איבריה אין מקנאין אותה הכי איתא בגמ': ה' ואלו שב"ד מקנאין וכו' בגמ' בפירקין דף כ"ה. וביד שם פ"ח פי' י' י"א. ובפ' שני פי' כ': מי שנתחרש וכו' בברייתא מרבי לה מלאים אים והרמב"ם ז"ל הביא ראיה לאמר מי שאינו שומע או שהיא אינה שומעת מקרא דכתיב ואמר אל האשה פרש למי שאינה שומעת ולא הזכיר שם אשת השומה או מי שאשתו שומה: וכתבו תוס' ז"ל אים לרבות אשת חרש וכו' נראה דעיקר קרא לא נריך קרא דשא אפילו רבש"ג דאמר בפ' בתרא דכתובות כתובת אשה דאורייתא לא ממש דאורייתא דשומרת על דת לריכה שתראה להפסיד כתובתה ע"כ:

פרק ה כשם שהמים וכו' בירושלמי פ"ק דמכילתין אותה: כך בודקין אותו את הבועל פי' דממה נפשך לא קאי אבעל שאם הוא נקי מה פשעו ומה הטאתו עד שיבדקוהו המים ואם אינו נקי אלא בא עליה אחר שנסתרה הא לא בדקי מיא אפילו לה כדילפינן מקרא דונקה המים מעון בזמן שהמים מוקה מעון האשה הטיא תבא את עונה והמים בודקין אותה ואי לא לא אלא ולאי דלמבעל קאי ובדין הוא דליתני לבועל אלא אייתי דתנא אותה תמא נמי אותו וכסיפא אייתי דתנא לבועל. ירושלמי ר' תנחומא מנין המתרים כנגד רמ"ח איברים שיש בה וכנגד רמ"ח איברים שיש בו: שנאמר ובאו ובאו דם"מ למיכתב באו באו אלא לר' עקיבא שיתא קראי כתיבי חד לגואה דילה וחד לגואה דילה חד לעשייה דילה וחד לעשייה דילה חד לידיעה דילה וחד לידיעה דילה פי' אלשה פסוקים כתובים בפרשת סוטה ובאו בה ג' פעמים חד לגואה שבקב"ה נוחר שיבואו בה המים וחד לעשייה והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' שבקב"ה מצוה ישראל שיבדקוה המים וחד לידיעה שהכהן צריך להודיע לבעל בנדק ברשא והדר יהך כלהך כיסתן אלא להודיע לעז על המים כיון שבקללה הזכיר הילך ובקי להני הלתא אית מקום לר"ע דרים תלתא ווין יתירי לכתיבי בהו לגואה ועשייה וידיעה לבועל ורבי אלא דרים ווי כולהו אילפריהו לדילה לאשה חד לגואה וחד לעשייה וחד לידיעה ושהמים בודקים ג"כ את הבועל נפקא ליה לרבי בגמ' מקרא דכתיב בשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. בגמ' בפירקין דלעיל דף כ"ה. וביד פ' שני דהלכות סוטה פי' י"ב ובפור מ"ה סוף פי' קע"ה: שנאמר נטמאה ונטמאה גרס' פי' דכתי' אשר תשמא אשה תחת אישה [ונטמאה] ויו יתירא היא: דברי ר"ע אלשה פעמים נטמאה יש בפרשה חד וקנא את אשתו והיא נטמאה וחד והיתה אם נטמאה וחד תחת אישה ונטמאה אבל ונסתרה והיא נטמאה לאו ממציעא הוא דאוקימנא ליה בפ"ק לעד אחד בטומאה ודאית אלא הני תלתא דספק טומאה דרים ר' עקיבא חד לבועל וחד לבועל וחד לפוסלה מלנשא לכהן ווין יתירא דבחד ונטמאה לפוסלה מן התרומה שאפילו היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה. ור' שמעאל פליג עליה דר' עקיבא בברייתא ולא דרים ווין יתירא אלא חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכהונה יליף לה מקל ותומר ומה נדושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה ואע"ג דכהונה חמירא מתרומה והוה לן למישדי קרא יתירא אכהונה ולמשרייה בתרומה אעפ"כ אדינן קרא יתירא לתרומה משום דדומיא דבעל ובועל מה בעל ובועל דמחייב אף תרומה דמחייב ולאפוקי כהונה שאין בפסק זה בת לאוסרה אלא לאחר מיתה דמחייב אף הא אסירא וקיימא דהא מגרש לה מגרש לה ואסורה לכהונה ור"ע דמגרש קרא לכהונה דומיא דבעל ובועל ליה ואי לא כתיב קרא לא הוה מרבינן אלא כהונה דחמירא דכל חד קרא באנפי נפשיה הוא ולא אמרי' הא לא מרבי אלא דומיא דאיכא ואע"ג דאיכא בקל וחומר ערה וכתב לה קרא: כך היה דורש זכריה בן הקצב ויו יתירא: רבי אומר שני פעמים רבי נמי מודי דחד קרא דרשין לתרומה כדמ' עקיבא והא דנקט הכא הכי מייתו ותו לא משום דשמעיה לר' עקיבא דדרים בעל ובועל מרבויא דויו יתירא וקאמר ליה אינו בעל ובועל ונטמאה נטמאה נפקי לה ולא דרשין ווין: אם נטמאה נטמאה צריך למחוק מלת אם. ירושלמי אמר תניא בשם תנאי תנו ובשם ובשם אמר דמר בשם בשם ר' עקיבא ומאן דמר ובשם ר' שמעאל אמר תניא נטמאה נטמאה אית תנאי תנו נטמאה ונטמאה מאן דמר נטמאה נטמאה ר' עקיבא ומאן דמר נטמאה ונטמאה ר' שמעאל ע"כ: ב בו ביום דרש ר' עקיבא וכל כלי חרש וכו' פ"ק דסנהדרין ד"ח ובפ' הנזהר ל"ג: לימד על הכבר השני כל הכבדות שבתורה נקראים שני שמשמאין מהתורה שהוא ראשון וכבר שלשי יקרא הכבדות אלא היו בתוך תורה זה שמשמאין לר' עקיבא מן הכבדות שהיו בתוך התורה שהן שניות לטומאה וכדתנן בפ"ח דכלים הארן שנגעה בתורה הפת שבתוכו שנייה שהתורה תחלה. ומה בפסחים פי' רש"י ז"ל והכריח מכמה מעמים דהאי שלישי בחולין דקאמר ר"ע היינו מקשין אבל לא אוכלין דהא לכ"ע אין אוכל ממנה אוכל מדאורייתא ע"ש ולר' עקיבא כיון דאית ליה דיש שלישי בחולין דנפקא ליה מקרא דדרים יומא יומא אין בתרומה בין בחולין ורבשי בקדש נמי מוהכשר אבר יבש בכל מקום דמי לא עשיקין דבעי נמי בשלשי דהא לר"ע טולל ודרים יומא יומא אשכחן שלשי דאיקרי שמא ומשכחת לה דאתי קדש לידי רבשי הכי שרץ שמא כלי וה"ל רלשון וכלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל דהא לר"ע שומאת משקין דאורייתא וחמשי בקדש לא מייתי בק"ו ממחוסר כפורים דאיכא לעבדך מה למחוסר כפורים שכן אב הטומאה ועיין במה שכתבתי בפ' חומר בקדש סימן ב': שהיית אומר עתיד דור אחר גרסי': שאין לו מקרא מן התורה שהוא שמא. ואיתה בת"כ פרק שמיני פרשה ז' וע"ש בספר קרבן אהרן: והרי עקיבא תלמידך. עיין מ"ש לקמן סוף הפרק. ורמיתי מונה במשנת הר"ר יהוסף ז"ל שאין לו מקרא מן התורה וכרי עקיבא תלמידך הניא לנו מקרא וכו': בסוף פי' רע"ב ז"ל דלין שמי עושה שלשי בחולין אלא בתרומה. אמר המלקט ולא משכחת שלשי אלא בתרומה. וביד פי"א דהלכות שאר אבות הטומאות סימן ב': ג בפי' ר"ע ז"ל ואלכים לא הוכרו לתתם לנוים ולא נאמרו אלא לגיאות החוס שבת. אמר המלקט ובספ"ק דעירובין משמע דמאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא ליה מאל יצא איש ממקומו ואיכא מאן דסבר לעקין על תחומין והירושלמי פ' בכל מערבין ס"ל דמים עשר מיל ממחנה ישראל מחוור שהוא מן התורה. ועיין ברב ר' אליה מזרחי בפרשת בשלח פסוק אל יצא איש וגו' והרמב"ן ז"ל בספר המלחמות המריך בזה בספ"ק דעירובין ע"ש: ואלפים אמה שדות וכרמים כלומר ואלכים הוזכר לומר באחר שתתן מהם אלף למגרש כאמר בקרא דלעיל מיניה תתן אלף הערתים לשדות וכרמים. וכתוב בתוי"ט וז"ל משום דתפסת מועט תפסת כיון דבאחד עשיתא הוא לר' אלעזר אבל לר' עקיבא דקרא בשל לוים וקרא דאלכים בשל שבת דתרי עשייני הינהו מקיימין המקראות שניהם כמות שהן ע"כ. וביד פי"ג דהלכות שמטה ויובל פי' ב': ד על כל דבר ודבר. לשון הר"ם ז"ל מפרש בברייתא כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחלה והן עומדים אחריו ומפ' בתוספתא ר' נחמיה אומר בני אדם הקורין את שמע בתאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחלה וישראל עונין אחריו וגומרים משה אמר אז יסיר משה וישראל אומרים אשירה לד' משה אמר עוז וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו ע"כ: ה דרש ר' יהושע ס"א ל"ג רבי: מאהבה פי' רש"י ז"ל שאוהב את המקום ע"כ. נראה שבא למעט שלא יפרש מאהבת שכר המצות שאותו הוא אחד מגבעה פרושים הנרושים כדמוכח פ' היה גומל דף כ"ב. אח"כ מלאתי שכן פי' רש"י ז"ל בגמ' בסוף פירקין ואע"פ שבמתני' פירש מירתה מדאגת פורענות שלא הבטו עליו בסוף פירקין פי' מירתהו של המקום שמורהו גדול ומוטל על הבריות ע"כ: תלמיד תלמידך תלמידו של ר' עקיבא היה רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פירש דברבי עקיבא שם תלמידך אע"פ שהוא ע"כ היה תלמיד תלמידו לדוד מעלהו של ר' עקיבא. אבל בר' יהושע בן קורקוס לא חשש ואמר תלמיד כמו שהיה ע"כ: לימד שמאהבה עשה. בגמ' בברייתא דרים ר"מ נאמר ירא אלהים באברהם ונאמר ירא אלהים בחיוב מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה דהכי כתיב ביה בהדיא זרע אברהם אוהבי לף ירא אלהים האמור בחיוב מאהבה וגדול העושה מאהבה שהוא לאלפים כדכתיב לאלפים לאוהבי ושומרי מצותי לאלף דור:

פרק ו מי שקנא וכו'. כתבו תוס' ז"ל ס"ג בסדר המשנה משקנא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתבר ונראה דס"ש מא"ר שקנא לה אפילו קודם שתיה שמע פריאתא שהרי עכשיו קנא רגלים לדבר מצוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובעמין זה מצוה לעדשה דאפי' לב"ה דאם הקדימה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ע"כ ומה שפירש רש"ב ז"ל שהשמועה היא שנסתרה הוא פירוש רש"י ז"ל ובדוחק יישבו תוס' ז"ל פי' זה ולשון הרמב"ם ז"ל אפילו שמע מלפנות העוף שהיא בעולה ע"כ: ר' יהושע וכו' ביד פ"ח דהל' סוטה סי' ח' ובפור מ"ה סי' קע"ח: מורות בלבנה פי' בירושלמי נשים שטוות בשהן משזר ואית דתני מוגרות בגדי מגרן עמר ופי' רש"י ז"ל כלומר משום שתיה שאין בה שני עדים אינה נאסרת עליו ע"כ. וכתוב בספר לקח טוב ושהורה היא ולא הגולה מן המים בשביל שהיה קלקולה מפורסם עד שמושאין ונותנין בה מחרות לבנה ע"כ: ב אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה מקרא ילפינן לה לקמן במתני'. ואיתה בגמ' רפ"ק דמכילתין. והתם קאמר מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה [עי' תוי"ט] ל"ל ועבר וכבר עבר אלא מעתה ועבר לכם כל חוץ ה"כ התם מדכתיב ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר השובו משמע דלהבא אלא הכא אי ס"ל כדכתיבי ועבר בתר טומאה וסתירה לאחר לי ע"כ. וביד פ"ח דהלכות סוטה סי' י"ד ס"ו וכפ"ה דהלכות עדות סי' ב'. ובטור א"ה סי' קפ"ח: ג שהיה בדין וכו' פ"ק דסוטה דף ג': עדות הראשונה שאינה אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד א' ח"ל כי מצא בה ערות דבר וכו' בגמ' מפ' למתני' הכי ת"ל בה כי' בה בטומאה דלאחר קנוי וסתירה על פי שני עדים הוא דהימניה רחמנא לעד א' שאומר בפני נטמאה מגנם ברגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה אבל בקנוי ובסתירה בעינן שני עדים והיינו דממעטי בה ולא בקנוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קנוי ובלא סתירה לא מהימן עד א' לומר בפני נטמאת מגלן ת"ל כאן דבר וגאמר להלן דבר מה להלן וכו' ולא תימא אטומאת אשה אימנינה רחמנא ל"ש לאחר קנוי ל"ש בלא קנוי: ותמהו התוס' ז"ל שם ס"ק סוף דף ג' תימה למה לי ג"ש אפי' בלא ג"ש מהיכא תיתי לן דליתמנן בה עד א' מעדות מחרונה ליכא למילף דאיכא פרכא ע"כ: ד עד אומר נטמאת וכו' תוס' פ' האשה שלוח דף קי"ו ודפ' שני דכתובות דף כ"ב. וביד שם בהלכות סוטה פ"א פי' מ"ו עד פי' כ' ובטור שם: והכריחו התוס' דהכא דקאמר דכשבאו בזה אחר זה דהו לא מהימן הכא בשקבלו עדות הראשון ונם הורו ועשו על פי עדותו מיירי כי היכי דלא תיקשי אתתני' דבפ' האשה שלוח במ"ש שם פי' ד'. ובגמ' עולא ור' יצחק נראה לשם דוחק בין בלא בנת אחת לבאו זה אחר זה והביאו בהאי דיש דמתני' לא היתה בותה ובירושלמי עד אחד אומר נטמאת ועד אחר אומר לא נטמאת תחלה. ושם בפסחים פי' רש"י ז"ל והכריח מכמה מעמים דהאי שלישי בחולין דקאמר ר"ע היינו מקשין אבל לא אוכלין דהא לכ"ע אין אוכל ממנה אוכל מדאורייתא ע"ש ולר' עקיבא כיון דאית ליה דיש שלישי בחולין דנפקא ליה מקרא דדרים יומא יומא אין בתרומה בין בחולין ורבשי בקדש נמי מוהכשר אבר יבש בכל מקום דמי לא עשיקין דבעי נמי בשלשי דהא לר"ע טולל ודרים יומא יומא אשכחן שלשי דאיקרי שמא ומשכחת לה דאתי קדש לידי רבשי

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

אומר לא נטמאת אלא אחר אומר לא נטמאת ריש
פרק קמא דמכילתין:

פרק ז אלו נאמרין וכו׳ ברכות פ׳ כיצד מברכין דף מ״ב והרא״ש ר״פ היה קורא.
וגנמ׳ ר״פ שבועות הדיינין. וכתבו תוס׳ ז״ל ס״ג בסדר המשנה אלו נאמרין בלשונם
ופירום כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו
הגל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע וגנמ׳ לא משמע הכי ע״כ: **פרשת סוטה**
ביד פ״ג דהל׳ סוטה סי׳ ז׳: ווידוי **מעשר** ביד פי״א דהל׳ מעשר שני סי׳ ה׳ וגנמ׳ יליף לה
אמירה גרידתא דכתיב הכא מאמירה גרידתא דכתיב גבי סוטה מה להלן בכל לשון שהיא
ם מעה אף כאן ולא יפיון מאמירה דלוים שהיא בלשון הקודש שם עניה עמה ושנו ואמרו:
וקריאת שמע מתניתין דלא ברכי דליף מקרא והיו בהוייהם יהו בכתבם בלשון הקדש
ורבנן ההוא אינמיך דלא מלמיך לאמרם ורבי נפקא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים
הדברים לא משמע להו ורבי דברים שמע להשמיע לאחרים עם שאתה מוצא מפיך ורבנן
ס״ל דהקורא את שמע ולא השמיע לאחרים יצא. סג״ה ירום׳ ר׳ לוי בר חייתא אל נקסרין
שמע קולן קריין שמע אלוהיהן בעא מעבדתון שמע ר׳ יוסי ואיקפד אמר כך אומר
אני מי שאינו יודע לקרות אמורי״ת לא יקראנה אלא יוצא בכל לשון שהוא
יודע ע״כ: **וברכת המזון** עור מ״ח בסימן קפ״ה ובסימן ר״ו. וגנמ׳ לפי גרסת
התוס׳ גרסי׳ גנמ׳ ברכת המזון מגלן וז״ל רש״י ז״ל רש״י ז״ל שיבש הגירסא דלא גרים מגלן ופירש
משום דלא נפי קרא דמהיכא תיתי דתיעבי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגרסת הספרים
דגרס׳ בהו מגלן דסד״א נילף ברכה מברכות הר גרזים דכתיב דכתיב אלה יעמדו לברך מה
להלן בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש דהא בהאי ג״ם יליפין בפירקי׳ ברכת כהנים דבלשון
הקדש לחכי כתיב וברכת את ה׳ כלומר מאחר שברכה והשבח כלפי הסיבה [כו׳ עיי׳
בתוי״ט]: **ושבועת העדות ושבועת הפקדון** ביד פ״ו דהל׳ שבועות סי׳ ז׳ ובפ״ט
סי׳ י״ב. ושבועת העדות יליפין לה מדכתיב ושמעה קול אלה ולא כתיב ושביעה
באלה וכתבו תוס׳ ז״ל ומאי נאו לאו קרא ה״א נילף קול קול ממשה לחכי כתיב ושמעה קול
אלה משמע בכל לשון שהיא שומעת ע״כ. והקשו הוס׳ ז״ל פ׳ שבועת הדיינים דף נ״ט
תימה דלא תני במתני׳ שבועת הדיינים ושבועת ביטוי דכיון דתנא אלו ליכא למימר תנא
ושייר וי״ל דאיכא שום נוונא בהכהו דתני דלישתיה בהני לחכי תני להו לתוקייהו ע״כ
וכאן כתבו אחיא אחמא אחמא נראה דהך נ״ם לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא
תיתי דנינני בלשון קדש אדרבא בלא נ״ם דתחמא אחמא הוי משמע שפי דבכל לשון
דהוה יליפי מעילה מעילה מסיפא דלא אבא דיליפי בשבועות דהאי ג״ם דבתביעת ממון
הכתוב מדבר נקט לה אמי הכא ע״כ וכתב עליהם בתוי״ט ולי נראה דלפי שבועת
הפקדון לא היה צריך לשמוע [כו׳ עיי׳ בתוי״ט על בעלי התוס׳ דשבועות ע״כ].
ומה בפ׳ שבועת הדיינים בברייתא שבועת הדיינים אף היא בלשונם נאמרת פי׳
בכל לשון וכמו שהוכיח הר״ן ז״ל שם בדף ט״ך מתוספתא דסוטה ודלא כה״ר יהוסף
הלוי ז״ל שפירש בלשונה ר״ל בלשון הקדש וגם הרמב״ם ז״ל דהלכות שבועות
דהה דעת רבו ז״ל. עוד הקשו תוס׳ ז״ל הכא ברים פירקין תימא אמאי שייר הלל
וקדוש של שבת וברכת הפירות וברכות המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא
בפ׳ מי שמתו משמע דחשבה וק״ם דרבנן ועוד דמשמע התם דקדוש דאורייתא וגם
בפ״ק דמזיר בשלמא מקרא מגלה איכא למימר לחכי שייר דתנן בפ׳ שני דמגלה הלועז
שמע אשוריית יצא אלא הכי אמאי שייר ונראה דהני נאמרין בכל לשון אפי׳ אינו שומע
הלכך לא דמי להני דמתני׳ דנאמרין דוקא בלשונם ע״כ ועיין בספר ברכת אברהם חלק
ט׳ ובשייך לחלק תשיעי: **ב ואלו נאמרין בלשון הקדש** ולא אמרינן נגמר מהגר
דלעיל שכתב וכסדר כל מעות דברים ואין צריך לאמרם בלשון הקדש דלכתיב בכולהו
משום דהכי כתיב עכובא רש״י ז״ל. ועיין במ״ם בשם התוס׳ בר״פ דלקמן. ובטור
מ״ה סי׳ קס״ט. וכתוב בתוי״ט הא דקרי לה פרשת המלך מה שא״כ בשל כ״ג לפי
שפרשת המלך מעה מן התורה שנאמר תקרא את התורה וגו׳ אבל קריאת כ״ג ביום
הכפורים אינה אלא תקנה ומנהג אבתי כנסת הגדולה ע״כ: **ג כיצד** הלי כילד ושל
חלילה הוי כמו מיין. וברכות כ״ג ופרשת המלך לא נתבאר בתלמוד מגלן דבלשון
הקדש. ותוי״ט בכרית דברכות כ״ג לאו דוקא אלא הקריאה שהוא קורא בתורה הוא
דבעינן בלשון הקדש ולזה אין צריך ראיה דהא קיימא לן דדברים שבכתב אי אתה
רשאי לאמרן על פה וכן המעשה בפרשת המלך: **נאמר כאן וענית ואמרת** ולהלן הוא
אומר ועמו הלוים ואמרו מה עניה האמורה להלן בלשון הקדש וכו׳ בנמ׳ בעי לוים
נופייהו מגלן ומשני אתיא קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתיב התם גבי מתן
תורה והאלהים יענני בקול מה להלן בלשון הקדש דהא בלשון הקדש נתנה תורה אף
כאן בלשון הקדש. וכתבו התוס׳ ואין לומר אדרבא נילף קול קול מבעות הפקדון
דעניה וקול מעניה וקול נמור ואין דין עניה וקול מקול גרילה ע״כ. ור׳ יהודה לא
נמיר נ״ם דקול קול וליף לוים בלשון הקדש מינמה דכתיב בה ככה בג״ם דעניה עניה.
ועיין במ״ם בפ׳ מעות חלילה סי׳ ג׳. וביד פ״ג דהלכות בכורים סי׳ י׳: **ד נאמר**
כאן וענתה ואמרה וכו׳ ר׳ יהודה אומר וענתה ואמרה ככה ורבנן הא מינבי
להו לדבר ממעשה מעכב ור׳ יהודה מכה ככה ורבנן כה ככה לא משמע להו ור׳
יהודה וענתה אינמיך ליה לג״ם כדכתיבנא נסמוך. וכתבו תוס׳ ז״ל דלר׳ יהודה
דמשמיע ליה בפ״ק דר״ה דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו מגלן דמעשה מעכב דכתיב
בתר ככה דילמא דוקא לקריאה מעכבת דכתיבא קודם וי״ל דה״פ ורי יהודה הא
דמעשה מעכב מכה ככה דהי לא הוה כתיב אלא כה ה״א דדרשינא ליה דוקא לקריאה
שלפניו לחכי כתיב ככה יהיה למיידרשיה ממי אמעשה שלאחריו ע״כ: **ה ברכות**
וקללות כבר נתבאר לעיל סי׳ ג׳ מגין שהם בלשון הקדש: **הלא חמה בעבר**
הירדן אחרי דרך מבוא השמש וגו׳ ומהו מבוא השמש זהו מזרח שהשמש בלא
משש כלומר רחוק ממזרחו של ירדן ואחרי מופלג אלו דברי ר׳ יהודה ור׳ אלעזר פליג
עליה התם בברייתא ודרים מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת לשון כי בא השמש והלא
מבוא השמש מערב הוא אחרי דרך גופלג מן המערב פי׳ מופלג מקיעתה והייני לגד
מזרח לירדן מיד. מול הגלגל סמוך לגלגל משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמרינן
מגמל עריפו מול הרואה את העורף ולהכי הקשה ר׳ אלעזר בברייתא מול הגלגל והלא
לא ראו שני הרים הללו את הגלגל אלא וכו׳ תוס׳ ז״ל: **עומדים מזה ומזה** לאחיון
מנפלי אחרון ברית ה׳ אלא אל מול הר גריזים והתניא אל מול הר עיבל בגמ׳ תפ׳ מאי והתניא
בה״א תנא תניא של הר גריזים מרובה מתניא של הר עיבל ואע״פ שבעם לוי שהוא תמים
היה למעה בין שני ההרים עם האחרון עם כל זה יוסף עמהן ומרובין היו כדכתיב ואני
עם רב עד אשר עד כה ברבני ה׳ והיינו דקאמר והתניא ממועט שבתניא. ותוס׳ ז״ל
הביאו מן הירושלמי אפכא בשבר עיבל היו מרובין ע״ש: **ופתחו בברכה** כל האחרים
היו אומרים תחלה בלשון ברכה. גמ׳ תניא ר״א בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי
למעה שבשר נאמר לוי למעלה כדכתיב אלה יעמדו לברך וגו׳ שמעון לוי ולא אפשר
לומר לוי למעלה שבשר נאמר בספר יהושע לוי למעה כדכתיב עומדים מזה ומזה לאחרון
נגד הכהנים והלוים הא כיצד זקני כהונה ולויה לאפה והשאר למעלה ר׳ יאשיה אומר כל
הראוי לברך לשאת את האחרון הייתו מבן שלשים ועד בן חמשים למעה אבל האחרון והשאר
למעלה רבי אומר אלו ואלו ישראל ולוים למעה היו עומדים הכהנים כלפי הר גריזים
ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ומאי על על בסמוך כמו וסבות על האחרון
ודומיהם. ומלאתי כתוב בספר חן טוב פ׳ לגבים דף ס׳ ע״ב וז״ל וזהו שבשר גריזים
והר עיבל נאמרו ברכות וקללות להודיעם שמשם והלאה נעשים אים בפל דעתו נס על
הנסתרות ולכן כי האחרים ולא הברכות נס אם נאמרו ברכות כנגד הקללות ברוך
האים אשר לא יעשה פסל וגו׳ ופתחו בברכה וכו׳ א״כ למה לא פורש בתורה הברכה
אכן אין החדום שחדשם תורה אלא בקללות שיהיו מתפסין על הנסתרות אז למ״ל לא
עבם על הקללות עד שעברו את הירדן א״כ הברכה אין כל חדש עתה אבל במדבר
היו זוכין במצות חבריהם גם הנסתרות אבל החדוש הוא בקללות לבעבים בהעת היחיד
משא״כ עד עתה ע״כ. בפי׳ רע״ב ז״ל בשבעים לשון בכתב של שבעים אומות נראה
דלאו למעוטי לשון אלא כלומר בכתב ולשון של כל השבעים אומות: **שנאמר באר**
היטב ים שמפרשים שתיבה היטב עולה שבעים כזה ה׳ ה״ר הי״ם היטב. וכך כתוב בחוי״ט
בשם גור אריה. והיא נקראת מספר הקדמיי. וכתוב עוד בשם רבינו סעדיה גאון
ז״ל אלא היה כתוב על האבנים רק מספר המצות כמו שהן כתובות בהלכות גדולות
כעין אזהרות אבל הרמב״ן וגם רבינו נהיי ז״ל ס״ל בכל התורה היתה כתובה בהן
מבראשית עד לעיני כל ישראל וזה בדרך גם גם כתיבתן ביום אחד מעשה נסים הוא
ע״כ: **ו ברכת כהנים כיצד במדינה** וכו׳ כתב הר״ר יהוסף ז״ל קלת קבה סדר
משנה זו שבתחלה הפסם מדינה התחלה ואח״כ מקדש ואח״כ עשה לבפר ואח״כ חזר
לומר מדינה תחלה וכ״ל שעיקר משנה זו הוא במסכת תמיד בסופה וה״ג שם וברכו
את העם ברכה אחת אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות ובמקדש וכו׳ והנה שם
בולמי כסדר אמר אותו מקדש תחלה ואח״כ מדינה אלא שבכפל שם מקדש כדי לחלק וק
בחלוקה שניה תפס מקדש תחלה אך מה שתפס בחלוקה שלישית תפס מדינה תחלה
בעבור שהמחלוקת של ר׳ יהודה הוא על המקדש בעבור זה הזכיר מקדש לבסוף ודוק
ע״כ. ברכת כהנים בברייתא יליף הבלשון הקדש מג״ש כתיב הכא כה תברכו וכתיב
התם אלה יעמדו לברך מה להלן בלשון הקדש אף כאן ור׳ יהודה אומר אינו צריך
הרי הוא אומר כה עד שיאמר בלשון זה ופירשו תוס׳ ז״ל. ורבנן לא משמע להו
כה שיכונא אלא ככה. עוד כתבו ז״ל דהא דליף ג״ם מהר גריזים ולא יליפי׳ מברכת המזון
דכתיב בה וברכת והוא בכל לשון כדתנן בר״פ משום דספי אית לן למילף ברכת כהנים
המפורשת בתורה מברכות הר גריזים המפורשות ג״כ בתורה שהם הפך הקללות הכתובות
בהדיא בתורה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה ע״כ: **ובמקדש ברכה אחת**
וכו׳ כיל בפי״ד דהל׳ כלי המקדש כפיפות סי׳ ט׳ י׳. ועיין עוד שכתבתי בשם ספר הן טוב בפ׳
בתרא דתמיד סי׳ ב׳. בפי׳ רע״ב ז״ל סדר המקדש ולדרשו. אמר המלקט פי׳ דאי כתבו קבה
בכל המקום ס״ל וכי בכל מקום שם המיוחד נזכר וכתיב זה שמי וזה זכרי לא כשאני
נכתב אני נקרא אלא סדר וכו׳. וכתוב בתוי״ט שנראה לו אמת אלא היו אומרים
ג״כ בשבמל״ו אלא כהמברך אומר ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם שכן היתה תקנת
עזרא במקדש וכמ״ש הר״ב בסוף ברכות ע״כ בקיצור ודברי התוס׳ [שהביא התוי״ט]
תמאלם יותר בארוך בדף מ׳ ריש ע״ב. ומלאתי כתוב ואדרו״ל ושמו את שמי יברכום
בשם המפורש הוא שם בן שתים עשרה אותיות ואותם שאין יודעים אותו מזכירין שם יהוה
ככתבו ע״כ: **במדינה הכהנים נושאין את ידיהם כנגד כתפיהם** ומלאתי
מינה את כפיהן כנגד כתפותיהם. וביד שם סי׳ ג׳ ובטור א״ח סי׳ קכ״ח. בפי׳ רע״ב
ז״ל ובכיה למעלה מקצרי אצבעותיהם והוא לשון רש״י ז״ל ומלאתי כתוב עליו מכאן ראיה
שאין זוקפין האצבעות ע״כ. ועיין במ״ם בסמכת תמיד פרק אחרון סי׳ ג׳: **ז ברכות**
כהן גדול לא אתבדר לן מגלן דבלשון הקדש. וגנמ׳ לא מכר ועיין במ״ם בתוי׳
דבסמוך: **ונותנו לראש הכנסת** גרסינן לספר לשון זכר. אח״כ מלאתי שכתב הר״ר
יהוסף ז״ל כך מלאתי בכל הספרים דגרסינן ונותנו ולקמן גרסינן ומניחה בחיקו ונראה
דלעיל דקאמר נוטל ס״ת קאמר לשון זכר כי ספר הוא נאמר בלשון זכר ספר זה ולקמן
אמר ונוטל את התורה ולא אמר ספר אמר לשון נקבה כי תיבת תורה נאמר בו לשון
נקבה זלת התורה ע״כ ופשוט הוא: **והסגן לכ״ג** וכולן משום כבודו של כ״ג ולא
משום דראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ״ג דלא שמעינן מסכת לחולקין כבוד לתלמיד
במקום הרב. ועיין במ״ם ביומא רפ״ז: **וכ״ג עומד ומקבל וקורא** עומד וקורא
אחרי מות וכו׳ כל״ל. ומיתה בתוס׳ פ׳ כסוי הדם דף פ״ו. ולך בעשור שבפ׳ שור
וכו׳ עד סוף לשון רע״ב ז״ל. אמר המלקט ואמא פריך בגמרא והא תנן בפ׳ בתרא דמגלה
ועד כמה הוא מולנן עד כדי שלא יפסיק התורגמן מגלן דכתורה כלל לא והדר
אניי ותריץ שנויא אחריא דמתני׳ מיירי בענין אחר דתרוייהו ענין יום הכפורים
והכיא בשני עניינים וכן פירשם שם רע״ב ז״ל וגם הרפ״ז דיומא: **על התורה** פירש
רע״ב ז״ל כאן ברכה שלאחריה והוא פי׳ רש״י ז״ל וברפ״ז דיומא פי׳ רע״ב ז״ל שתי
ברכות אחת לפניה ואחת לאחריה והוא פי׳ הרמב״ם ז״ל בפי׳ המשנה גם ביד בספ״ג
דהלכות עבודת יום הכפורים. ואיני יודע היכן מצא בתוי״ט שהרמב״ם ז״ל פי׳ ביד כפי׳
רש״י ז״ל. פ״ג ועל הכהנים ועל ישראל ועל שאר התפלה בברייתא מסיים בה מכאן ואילך אחר שגמר הכהן
הגדול פרשה עם ברכותיה כל אחד ואחד מן הגבור מביא **כפר** תורה מביאו לעזרה
דלקסבר

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דקסבר אין פירות והוצאה ביום הכפורים מ"ל ירושלים לחותיה נטולות בלילה ומערבין את סלה וכל זה כדי להרחות כל אחד נויו של ס"ת לרבים משום זה אלי ואמרו: **ה פרשת המלך ביצד** וכו' ביד פ"ג דכל' מגינה: **שנאמר מקץ שבע שנים** וגו' גמ' ולריכי כל הסימנים הללו מקץ שנת השמיטה ובהג הסוכות ובמועד לפי כתב רחמנא מקץ שומע אני יתחילו למות משנת ארבעים והלאה שבערבות מוצב לאמרה פרשה זו ומע"ג שעדיין לא התחילו למות שמיני אלא מגו אלא עד לאחר שנע שבשנו ושבע אחלקו ת"ל שמיטה ולי כתב שמיטה ה"א בסוף שמיטה קודם ר"ה של שמיני כתב רחמנא במועד ולי כתב רחמנא במועד ה"א מרים שהא שבולן נקרלו מועד כדכתיב אלה מועדי ה' וקמשיב נמי ר"ש כתב רחמנא בהג הסוכות ולי כתב בהג הסוכות ה"א אפילו יו"ט האחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל לראות מתחלת חול המועד. וכתבו תוס' ז"ל ומ"מ ביו"ט ראשון לא דבמועד משמע בתוך המועד אבל פי' רש"י ז"ל תמוה מאד דפירש דמה"ט ביום טוב ראשון לא משום קבלת מלכות שמיט והיה אם שמוע קבלת עול מלות וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עבר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהות זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עבר לכי תכלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואח"כ קורא פרשת המלך ולי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי שלא יפסיק אין למלך תורגמן ואין מתרגמין אחריו ע"כ. והקשה בתוי"ט דכ"ש דאיכא גנאי לגבור להשתא אפי' בהפסק מועט שהיו היבור לפי שאין תורגמן לכך כ"ל דהכל היינו טעמי' דבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהיה הגבור לבבוד המלך עדיף ועל דרך שכתבתי בשם התוס' ז"ל: **ברכות שכ"ג מברך** שמנה ברכות ביום הכפורים הן המלך מברך אחר קריאתו אלא שהוא עתן של רגלים מקדש ישראל והזמנים תחת מחילת העון ביום הכפורים:

פרק ח משוח מלחמה.

לשון הר"ם ז"ל מפ' בגמ' מוגש הכהן עד ודברו השוטרים כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו השוטרים כהן מדבר ושומר משמיע מויספו ואילך שומר מדבר ושומר משמיע. ת"ל שבטים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו ע"כ: **משוח מלחמה.** גרשה הא דלא תנא הכא משוח מלחמה כילד כדקתני בפ' אלו נאמרין מקרא בכורים כילד וכו' משום דהתם סליק מיניה דתני לעיל מינה ואלו נאמרין בלשון הקדש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שבא משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן וי"ל דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דחומרי מילתיה ופסיק ושרי לבו ואע"ת ויתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה וי"ל דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא ניתנה משוח מלות קריאה אלא משוח התרמה. תוס' ז"ל: **ודבר אל העם בלשון הקדש.** ולהלן הוא אומר משה ידבר וכו' ירושלמי הרי ק"ש דכתיב בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה [אמירה] הרי פרשת ודוי מעשר דכתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון א"ר חגי נאמר כאן הנשה ונאמר להלן הנשה ונגשו הכהנים בני לוי מה התם בלשון הקדש אף כאן וכו' עד כר' שמעאל לשונות כפולין הן ברש כר' עקיבא דאמר לשונות רבויין הן מאי ר"ר חייא בר אבא נאמר כאן נגישה ונאמר להלן ונגש משה אל הערפל מה התם בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש תוס' ז"ל: **ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה.** דתניא ודבר אל העם יכול כל כהן שירצה ת"ל ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה ומה שוטר שיש ממונה על גביו אף כהן שיש ממונה על גביו לאפוקי כ"ג דלעניין עבודה אין למעלה הימנו ובריכין בגמ' ולימא סגן ומשני סגן נאו ממונה הוא דתניא מ"ר חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכ"ג נכנס ומשמש תחתיו אבל כל זמן שלא אירע בו פסול בכ"ג אין לסגן גדולה של כלום. ופירשו תוס' ז"ל מכח קושיא דולמי ממונה היה לדברים שמנוהו אחיו הכהנים כדתנן אמר לסם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ובריכים יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מנוי אמרכל ונזבר שנבלוהו אחיו הכהנים ע"כ. ועיין במה שכתבתי ר"ש שני דסנהדרין: **ואמר אליהם שמע ישראל.** השעם שמתחיל בלשון זה משוח לאמר להם הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם: **על אויביכם.** על אויביכם ולא על אחיכם כל"ל: **ושפעת הקלגסין.** מן ושפעת מים תכסה כן פי' בערוך. והוא ורש"י ז"ל פירשו הקלגסים חיילות: **אל ירך.** וגומר מפ' בגמ' בברייתא כנגד ד' דברים שאומות העולם עושין לאיים מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות ונוחין בקולם ורומסין בהלת סוסיהן והרוחתם אבל אמות חרבות ושפעת קלגסים הן עיקר המלחמה ואינם כדי לאיים. ומצאתי כתוב בספר שרש יפי שחבר הרב ר' שלמה אלקבץ ז"ל חבור על מגלת רות וז"ל בעלה ל"ה ע"ח אל תיראו ואל תחפזו פי' הר"ר מאיר ערמאה ז"ל כי על המלחמות אמר אל ירך לבבכם אל תיראו ועל ההסתכלות אמר ואל תחפזו כי עלה וגבורה למלחמה לא בחפזון ובתנועה לבב ושפתים יסך ע"כ. הקלגסין ס"א עקלגסין: **ואתם אין אתם** כך וכו'. גמ' וכל כך למה מפני שהשם וכל כיוצא מונחין בתוך הארון היולא עמהן למלחמה וזה קאמר ההולך עמכם ולא קאמר כי ה' אלהיכם עמכם דמשמע הולך ממם: **ב ודברו השוטרים אל העם לאמר.** בגמ' מפי אביי דמוגש הכהן עד לשומע אחכם כהן משוח מדבר והוא עצמו משמיע: [הגה"ה הרמב"ם ז"ל מפרש כהן אחר ומודברו השוטרים עד ויספו כהן מדבר ושומר משמיע ומויספו ואילך שומר מדבר ושומר משמיע. והרמב"ם ז"ל מפרש שומר אחר]: **ואחד הלוקח** וכו'. דכתיב ומי האיש אשר בנה. וס"מ למיכתב מי אשר בנה האיש למה לי רבויא הא. ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מ"מ שהרי לא הזכיר בית עדיין והאי דכתיב בית לעשותו בית שער אכסדרה ומרפסת שהן עשויין לדרישת רגל ולא רשויין לדור בהן. ומדכתיב ומי האיש אשר נטע ולא כתיב ומי אשר נטע האיש רבויא הוא לרבות נוקח ויורש וכו' ומדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה ממי נטע מ"מ ואפי' אינן כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין ובגבד שיהא תמשה אילני מאכל דומיא לכרם שפחות שבכרמים חמש נפנים הם רמב"ם אומר כרם כמשמעו למעוטי כל שאר אילנות: **בית התבן** ופ'

ע"י שיצאו ישראל משביעית לשמיטת שלא לבכח את המעשרות: **ברכות וקללות** ופרשת המלך עד שגומר כל הפרשה. כך היה לריך לאות לפי פי' רע"ב ז"ל שמרלה שהעתיק מרש"י ז"ל אבל בירושלמי לא נרסי כלל פרשת המלך וכן נ"כ ממחק במשנתו של החכם הר"ר יוסף אבן שכמי ז"ל. וגם הביה ברכות וקללות עד שהוא גומר את כולם ברכות שכ"ג וכו'. אבל לשון הרמב"ם ז"ל שם בפ"ג דהלכות חגיגה כן מהיכן הוא קורא מתחלת חומש עד סוף פרשת שמע ומתלג לוהיה אם שמוע וגו' ומתלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלכד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק ע"כ. וכן פי' ג"כ בפי' המשנה. ולשון המשנה קשה לפירושו ז"ל דמדקתני עשר תעשר כי תכלה לעשר משמע דמתלג מעשר תעשר לכי תכלה לעשר וז"ל רש"י ז"ל וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע שבאתחתן והיה אם שמוע ע"י לגג ועשר תעשר ומשם מלגג וקורא כי תכלה לעשר ברכות וקללות ומשם מחד לפרע וקורא אמיתה עלי מלך שמע קבלת מלכות שמיט והיה אם שמוע קבלת עול מלות וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עבר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהות זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עבר לכי תכלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואח"כ קורא פרשת המלך ולי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי שלא יפסיק אין למלך תורגמן ואין מתרגמין אחריו ע"כ. והקשה בתוי"ט דכ"ש דאיכא גנאי לגבור להשתא אפי' בהפסק מועט שהיו היבור לפי שאין תורגמן לכך כ"ל דהכל היינו טעמי' דבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהיה הגבור לבבוד המלך עדיף ועל דרך שכתבתי בשם התוס' ז"ל: **ברכות שכ"ג מברך** שמנה ברכות ביום הכפורים הן המלך מברך אחר קריאתו אלא שהוא עתן של רגלים מקדש ישראל והזמנים תחת מחילת העון ביום הכפורים:

פרק ח משוח מלחמה.

לשון הר"ם ז"ל מפ' בגמ' מוגש הכהן עד ודברו השוטרים כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו השוטרים כהן מדבר ושומר משמיע. ת"ל שבטים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו ע"כ: **משוח מלחמה.** גרשה הא דלא תנא הכא משוח מלחמה כילד כדקתני בפ' אלו נאמרין מקרא בכורים כילד וכו' משום דהתם סליק מיניה דתני לעיל מינה ואלו נאמרין בלשון הקדש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שבא משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן וי"ל דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דחומרי מילתיה ופסיק ושרי לבו ואע"ת ויתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה וי"ל דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא ניתנה משוח מלות קריאה אלא משוח התרמה. תוס' ז"ל: **ודבר אל העם בלשון הקדש.** ולהלן הוא אומר משה ידבר וכו' ירושלמי הרי ק"ש דכתיב בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה [אמירה] הרי פרשת ודוי מעשר דכתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון א"ר חגי נאמר כאן הנשה ונאמר להלן הנשה ונגשו הכהנים בני לוי מה התם בלשון הקדש אף כאן וכו' עד כר' שמעאל לשונות כפולין הן ברש כר' עקיבא דאמר לשונות רבויין הן מאי ר"ר חייא בר אבא נאמר כאן נגישה ונאמר להלן ונגש משה אל הערפל מה התם בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש תוס' ז"ל: **ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה.** דתניא ודבר אל העם יכול כל כהן שירצה ת"ל ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה ומה שוטר שיש ממונה על גביו אף כהן שיש ממונה על גביו לאפוקי כ"ג דלעניין עבודה אין למעלה הימנו ובריכין בגמ' ולימא סגן ומשני סגן נאו ממונה הוא דתניא מ"ר חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכ"ג נכנס ומשמש תחתיו אבל כל זמן שלא אירע בו פסול בכ"ג אין לסגן גדולה של כלום. ופירשו תוס' ז"ל מכח קושיא דולמי ממונה היה לדברים שמנוהו אחיו הכהנים כדתנן אמר לסם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ובריכים יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מנוי אמרכל ונזבר שנבלוהו אחיו הכהנים ע"כ. ועיין במה שכתבתי ר"ש שני דסנהדרין: **ואמר אליהם שמע ישראל.** השעם שמתחיל בלשון זה משוח לאמר להם הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם: **על אויביכם.** על אויביכם ולא על אחיכם כל"ל: **ושפעת הקלגסין.** מן ושפעת מים תכסה כן פי' בערוך. והוא ורש"י ז"ל פירשו הקלגסים חיילות: **אל ירך.** וגומר מפ' בגמ' בברייתא כנגד ד' דברים שאומות העולם עושין לאיים מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות ונוחין בקולם ורומסין בהלת סוסיהן והרוחתם אבל אמות חרבות ושפעת קלגסים הן עיקר המלחמה ואינם כדי לאיים. ומצאתי כתוב בספר שרש יפי שחבר הרב ר' שלמה אלקבץ ז"ל חבור על מגלת רות וז"ל בעלה ל"ה ע"ח אל תיראו ואל תחפזו פי' הר"ר מאיר ערמאה ז"ל כי על המלחמות אמר אל ירך לבבכם אל תיראו ועל ההסתכלות אמר ואל תחפזו כי עלה וגבורה למלחמה לא בחפזון ובתנועה לבב ושפתים יסך ע"כ. הקלגסין ס"א עקלגסין: **ואתם אין אתם** כך וכו'. גמ' וכל כך למה מפני שהשם וכל כיוצא מונחין בתוך הארון היולא עמהן למלחמה וזה קאמר ההולך עמכם ולא קאמר כי ה' אלהיכם עמכם דמשמע הולך ממם: **ב ודברו השוטרים אל העם לאמר.** בגמ' מפי אביי דמוגש הכהן עד לשומע אחכם כהן משוח מדבר והוא עצמו משמיע: [הגה"ה הרמב"ם ז"ל מפרש כהן אחר ומודברו השוטרים עד ויספו כהן מדבר ושומר משמיע ומויספו ואילך שומר מדבר ושומר משמיע. והרמב"ם ז"ל מפרש שומר אחר]: **ואחד הלוקח** וכו'. דכתיב ומי האיש אשר בנה. וס"מ למיכתב מי אשר בנה האיש למה לי רבויא הא. ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מ"מ שהרי לא הזכיר בית עדיין והאי דכתיב בית לעשותו בית שער אכסדרה ומרפסת שהן עשויין לדרישת רגל ולא רשויין לדור בהן. ומדכתיב ומי האיש אשר נטע ולא כתיב ומי אשר נטע האיש רבויא הוא לרבות נוקח ויורש וכו' ומדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה ממי נטע מ"מ ואפי' אינן כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין ובגבד שיהא תמשה אילני מאכל דומיא לכרם שפחות שבכרמים חמש נפנים הם רמב"ם אומר כרם כמשמעו למעוטי כל שאר אילנות: **בית התבן**

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

וכו' מנוס לאיקרו בית ארמון לדירה אבל בית עבר אכסדרה מרפסת שאין לאויין לדירה לא הכי מוכח מן הברייתא: **אחד הבונה** וכו'. תוס' ר"פ דס תמתא: **אחד הנוטע ואחד המבריך.** תוס' דפ"ק דקדושין דף ג"ב: **ואחד המרביב.** שני אילנות שזה פירותיו נסין וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה וסיא הרכבת סיתר דאיתוקמת מתני' בה רש"י ז"ל. וגגמ' האי הרכבת היתר ה"ד אילימא ילדה בילדה חיפוק לי דבעי מיסדר משום ילדה דאסורה אלא ילדה בזקנה הא אמר מר וכו' ומשני א"ר ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנפיק לסך קמייתא נסיב ולקורות שהיא פטורה מן הערלה. רב נחמן בר יצחק אמר במרביב אילן בירק דלא בעי למיסדר משום קמא שכבר הוא אילן זקן והאי קמא דמתיר להרכיב אילן בירק הוא דאסיר ג"ב משום ר' יהודה בן גמדא הוא כפר עכו: **ואפילו מחמשת המינין.** מינין ערוך לחיות וחיה מעטן: **אפי' שומרת יבם.** ירוש' אפי' שומרה יבם לחמשה אחין וכן בבבלי ג"כ: ה"ג **כל אלו שומעין דברי כהן** מערכי מלחמה וחוזרין. כמו שומעין מערכי מלחמה דבריס של כהן כלומר שהכהן אומר להם רש"י ז"ל. ורבא לומר שהלשון מסורס במשנה. וכתוב הר"ם ז"ל וגראה מכח לשון רש"י ז"ל ומכח לשון הברייתא שכתובה לעיל ריש פירקין שהגירסא היא מערבי ולא מעורבי וכן נמצא בכל הנוסחאות בלא וי"ו. אמנם נמצאת גירסא שם בה כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין. והגראה יותר נכון הוא לגרוס מערבי המלחמה וכן יש לגרוס במשנ"ל עבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה עכ"ל ז"ל. והחכם ה"ר יהושע ראיתי שנקד מערבי הענין בנקוד וקרובין דברי שניהם ז"ל אלו לאלו: **וחוזרין ומספקין.** כלומר אלו החוזרין צריכין לעשיק בספוק מים ומזון לאולכים למלחמה: **ג בית על מבונו וכו'.** תנא אם הוסיף בו אפילו דימום אחד דהייטו פורס אחת לו בעובי הו בנובה חוזר דקרינן ביה מדם: **ר' אלעזר אומר אף הבונה בית לבנים** וכו'. ר' אלעזר גרסינן בני יוד דאם מוסיף אדר' יהודה: **ד** בפי' רע"ב ז"ל צריך להגיה הכך דלעיל הולכים עד שנגוד ומם וכו' שנאמר נקי יהיה ריסיה דקרא לא יצא בלבד ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה ונו' ואפילו אין מספקין להם מים ומזון. וגגמ' בעי ומאחר דכתיב לא יעבור לא יצא בלבד למה לי ומשני לעבור עליו בשני לאוין. ביתו זה ביתו כל"ל: **אין מספקין להם מים ומזון.** וכו' דכתיב ולא יעבור עליו לכל דבר יכול אף בנה בית ולא הנטו נטע כרם ולא חלנו לחרם וכו' יהא כזה שיהא נקי מן הכל ת"ל עליו עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים. וראיתי שמחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת להם: **ה ויספו השוטרים.** על דברי כהן דאיינו ודברו השוטרים כמו שכתבתי לעיל סי' ג': **ר' עקיבא אומר מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו** וכו'. אמרו בירושלמי שכולם צריכין להביא ראיה לדבריהם כלומר שיביאו עדים על הבית ועל הכרם ועל האשה לפני שר הצבא ואז יתן לו רשות לחזור וכן אמרו ג"כ לדעת ר' יוסי הגלילי שצריך להביא ראיה על העבירות שבידו ולולי כן היו מרבית העם חוזרין בטענות שקר אבל ברכות הלב שאין יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות הרב שלופה אמרו שאין צריך להביא ראיה שעדיו עמו ע"כ מהרמב"ן ז"ל בפי' התורה בפרשת שופטים פסוק ויספו השוטרים. בפירוש רע"ב ז"ל סוף דבור המתחיל בקשרי המלחמה צריך להגיה בלא יפרידוס לויים: **למזר ולנתין.** זהו הירא כנ"ל: **ו ובעקבו של עם מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם.** פי' עקיבו לשון סהיל זקיפין גבורים עומדין לפניהם ואחרים מאחוריהן כלומר שתי שורות היו זקיפין לפני זקיפין אשה ומלמד אחד מן הפסיעים יבוא לאחרונים ע"כ מן הערוך ערך זקף. וז"ל הרמב"ם ז"ל שם פ"ז ומעמידים מאחורי כל מערכה ומערכה שוערים חזקים ועזים וכשילין של ברזל בידיהן הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לתתוך את שוקו שתחילת נפילה ניסה ע"כ. ומה שכי רע"ב ז"ל במלת זקפין הוא פירש רש"י ז"ל. ומלאתי מונה בקופין בוי"ן: **שתחלת ניסה נפילה.** ירושלמי כיני מתניתי שתחלת נפילה ניסה וכדפי רע"ב ז"ל ופי' רש"י ז"ל דתחלת משמע הגרמת הדבר. וכיי מיבעי ליה למימר כשאן נסין זו היא תחלת הנפילה ובניסה לא שייך למימר תחלה דהא מאם קא ערקי אלא מסורס הוא: **ז בר"א במלחמת הרשות.** וכו' ביד רפ"ז דהלכות מלכים ומלחמותיהם. וראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל במי דברים אמורים ביו"ד וכן בסמוך. וגגמ' א"ר יוחנן רשות דרבנן זו היא מלוה דר' יהודה ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לא אמר אמר ר' יהודה דאין חתן יוצא לא אלא שר' יהודה קורא לוהה מלוה וא"מ לפטרו משאר מצות בעודו עסוק בה ודוקא במלחמה דלא ליהו עלייהו אויבים הוא דפליגי דמר קרי לה רשות והעוסק בה אינו פטור משאר מצות ומר קרי לה מצוה והעוסק בה פטור משאר מצות וכדפי' רע"ב ז"ל ומעתה דאמרו בה דבנן הכל יוצאין [כו' כי' בתוי"ם]:

פרק ט עגלה ערופה. וכו' ביד עד סוף סימן פ' פ"ט דהלכות רוצח ומשמרת נפש וגם בפ' עשירי. **ושלשה מב"ד הגדול** וכו'. **מתני'** אלא קתני שהיו יוצאין מלך וכ"ג אלא כראב"ע שהוא סובר מלך וכ"ג יוצאין וכולה סנהדרין נמי יוצאין וה"ק דמתני' הוא ר"ש דדרים הכי זקיק שנים אין ב"ד שקול וכו' אבל ושופטיך מיבעי למיוחדין שבשופטיך דהייטו לשבת הגזית ור' יהודה מוקי זקיק בפקא מדמני למיכתב זקני וכתב זקיק מיוחדין שבזקיק ור"ש אי כתב רחמנא זקני ה"א אפילו זקני השוק כתב רחמנא זקיק ואי כתב רחמנא זקיק ה"א אפילו סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך למיוחדין שבשופטיך וכו' יהודה אמר: דשופטיך לשערך לבגדלה כר"ש אלא וי"ו דושופטיך למייתא ור' שמעון וי"ו לא דרים: **אין ב"ד שקול.** אין עושין ב"ד שיהא יכול ליחלק שוה בשוה אלא שיהא קרוב לכל אחד לקיים אחרי רבים להטות: **ב שנאמר באדמה ולא טמון בגל.** ואפילו לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה בשכחה פ' שני דפאה ודרשי שכחת עומר בשדה לרבות את הטמון דיש לו שכחה הבא מודו דדרשינן באדמה ברבוי לטמון דאי לרבויי לא איצטריך קרא דכיון דכתיב ברישיה דקרא כי יצא הלא משמע כל היכא דמשכחה ואפילו טמון הלכך על כרחך כי אתא באדמה לטעוטי טמון בא דחידרום ביה על כני האדמה דאי לרבות לא איצטריך קרא והתם גבי שכחה עדייניה דקרא משמע לחיובא דמכיון דכתב רחמנא כי תקוצר קצירך ושכחת עומר דמשמע שכחה דומיא דקצירה מה קצירה בגלוי אף שכחה בגלוי למה סדר רחמנא וכתב בשדה אלא לרבות את הטמון ומסיק בגמ' דלר' יהודה נמי נפקא ליה פרט לטמון מדומיא דקצירה בשדה איצטריך לרבות שכחת קמה ורבנן נפקא להו שכחת קמה מקצירך בשדך ושכחת

משמע שכחה אם קלת שדה זו' יהודה בשדך איצטריך לטעוטי אם הפריה הרוח עמרים לתוך שדה חברו ושכחן כשהיו שאינם שלו שאינם שכחה ורבנן מבשדה בשדך ור' יהודה בשדה בשדך לא משמע ליה: **נופל ולא תלוי באילן** וכו'. גמ' ת"ר חלב ולא חמוק דחלב לא מיקרי אלא בכלי ברזל כמין חרב חלב ולא מפרפר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא נף על פני המים ר' אליעזר אומר בכולן ואפי' מפרפר נף ותלוי וטמון באשפה אם היה חלב עורפין דקרא לא בעי ר' אליעזר דכתיב ומ"מ חלב יתירא מוצא דכתיבי בפרשה דרשי' לטעוטי חטוי: **לעיר שרובה גוים.** בירושלמי הגירסא שם בה גוים וכן סוגה במשנתו של סחכם הר"ר יהוסף שבמני ז"ל. עוד הגיה לו לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין אלא לעיר וכו' וכתב ובס"א נ"ג אלו הב' תיבות: **או לעיר שאין בה ב"ד** וכו' דבעינן זקני העיר ולילא ובגמרא פריך כיון דתנא לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורכין אלא ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד ומשני דהא קמ"ל כדתניא מניין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד שמניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה ב"ד ת"ל ולקחו זקני העיר וכדפי' רע"ב ז"ל פי' רש"י ז"ל אלכון דגמרא דכתבינן וכך הוא תיקון לשון רע"ב ז"ל ואי לא הדר תנייה ס"א אין מודדין כלל קמ"ל ועעמ' הוי משום דכתב קרא ולקח זקנו וכו' ובגמ' אמרינן אפילו נמצא בגל עיר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה מלוה למדוד והא לשון הרמב"ם ז"ל שם רפ"ם וגם רש"י ז"ל כן פי' לשון בעליל דבגמ' שרוצה לומר במעלה ופסוק שאין עיר קרובה כזו אעפ"כ מלוה לעסוק במדידה: **נמצא מבוין** וכו' תוס' פ' השוחט דף כח. ובגמ' פ' שני דבכורות דף י"ז: **שתיהן מביאות שתי עגלות דברי ר' אליעזר** קשבר ר' אליעזר אשבר לגמרא המדה ושתיהן קרובות ולא שנו במדה וקשבר נמי קרובה לכתיב בקרא אפילו קרובות בשמעא כמו ובשמה רבה. ואין כן הלכה אלא שתיהן מביאות עגלה אחת בשותפות ויתנו ויאמרו בני אחת אם אתם קרובים ממנו יהא חלבנו מחול לכם ותכפר עליכם ואם אנחנו קרובים מכם חלבכם יהא שלנו ותכפר עלינו דס"ל אפי' בידי אדם אי אשבר לגמרא רש"י ז"ל שם בבכורות. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ס"א אלעזר. ובירושלמי משמע דגרסי' במתני' דברי ר"א וחכמים א מביא עיר אחת מביאה עגלה ערופה ואין שתי עירות מביאות שתי עגלות דהכי איתא דהכי מיתא בתוס' ובפי' בגמ' עלה מ"ם דרבנן דכתיב והיתה העיר הקרובה אל החלל מ"ם דר"א דכתיב ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל ע"כ: **ואין ירושלם מביאה עגלה ערופה** יומא פ' שני דף י"ז ברייתא: **ב נמצא ראשו** וכו'. הלי בבא בירושלמי גרסינן לה בתר בבא דומאין היו מודדין וכו'. וכן כתב ה"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א: **ד ומאין היו מודדין.** וכו' ס"א ומנין בגו"ן ואיתה בפ' הנהנין דף פ"ח. ובספר הפרפרות סוף פ' שופטים כי יצא חלל באדמה אבר איתיות רא"ם שמודדין מראשו ע"כ: **ר' עקיבא אומר מחוטמו.** גמ' לימא הכי הלי בפני דתניא מהיכן הולד נוצר מראשו וכן הוא אומר ממני אמי אתה נוזי אתה מראשני כלומר ילדת ראשי תחלה דנוזו ליבא דרישא כמו נזי מרך אבא שאול אומר משבורו ומשלא שרביו אינך ואינך אפילו תימא אבא שאול כר' עקי' ס"ל ע"כ לא קאמר אבא שאול אלא לענין יורה דכי מיתנר ולד ממעיתיה מיתנר אבל לענין מיותא דכולי עלמא באפיס הוא דכתיב כל אבר נשמת רוח חיים באפיו. והלכה כר' עקיבא מתברו אפילו לגבי רא"ם שמשנתו קב ונקי: **ה נפטרו זקני ירושלם.** וכו' תוס' פ"ק דסנהדרין דף י"ד: **מביאין עגלת בקר אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול ואין המום פוסל בה.** גמ' פריך ויהא מום פוסל בעגלה מק"ו ומה פרה שאין הסיס פוסלות בה מום פוסל בה עגלה שסיס פוסלות בה כדתנן לה ברים מסכת פרה אינו דין שיהא מום פוסל בה ומשני שאני עגלה דכתיב נגה מיעוטא דכתיב בפרה אבר אין בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה א"ר יוסי בן שאול מפני מה אמרה תורה הבא עגלה בנחל אמר הקב"ה יבא דבר אלא עשה פירות דהייטו עגלה שעדיין לא ילדה ותערף במקום שאין עושה פירות ותכפר על מי שהרגוהו ולא הייטו לעשות פירות דהייטו מלוה: **נחל איתן.** פסחים פרק מקום שהנהו לנחל איתן לעגלה ערופה אריך שיהו קיים גדולים בו ואי לא לא מיקרי נחל: **ואיתן במשמעו קשה.** כדכתיב איתן מושבך ושים בסלע קנך. וז"ל הברייתא אתיים אומרים מין לאיתן שהוא ישן ולא שהובאה קרקעיתו מחדש מקרקע אחריתי שנאמר נוי איתן הוא נוי מעולם הוא פי' מעולם הייטו ישן גם שם ביד בהל רולא רש"ם כתב ומורידין אותה אל נחל שאוסף בחוקה [**הגהה** כתב הר"ם ז"ל וקשה לדברי הרמב"ם ז"ל מהמיא דפרק מקום שנהגו שנראה שנחל הוא מקום גדולים בו קיים מחמת רבוי המים שעוברים בו ע"כ]. וזהו איתן האמור בתורה גם רד"ק ז"ל בשרש נחל כתב אל נחל איתן היה בו מים כי כתוב ירחלו את ידיהם וכן ולקחה בנחל איתן שאוספים בו המים בכח ע"כ. ועיין על זה במהר"י קולון ז"ל שרש קי"ח ותוסיף לקח טוב: וכתוב בתוי"ם אע"פ שאינו איתן כשר פי הר"ב ז"ל שלא נאמר איתן לעשותה אלא למלוה וכן פי רש"י ז"ל ולקח קשה דס"ל לאיתני ואם אינו איתן כשר שזהו לשון דיעבד אבל לשון אע"פ מאמעתו לחולה ולאפוקי אלא נמי עוד תגלי בדבר ועוד הלשון אם אינו וכו' לשון קצרה הוא מלשון אע"פ שאינו וכו' ולמה לו להאריך ע"כ. וכתב שהרמב"ם ז"ל בפירושו שהתקתי לעיל בא לומר שאיתן יש בו שני פירושים גדול וחזק ושאמר הגאון דקפידת הכתוב על החזק ואע"פ שאינו גדול ע"כ. וכתוב עוד דמתני' דקתני ומקומה אבור מלזרוע ומלעבד כי' יוחנן דדרים אבר לא יעבד להבא ולא כר' יאשיה דדרים אבר לא יעבד לשעבר ולא לשון אחה וכדפירש רש"י ז"ל פסחים דקרא בפירוש המומה ע"כ בקיצור וכמו שאבאר עוד בסמוך. בקיסים מלאתי מוגה בסמ"ך: **ומקומה אסור מלזרע ומלעבד** גרס'. בפי' רע"ב ז"ל אף כל עבודה שהיא בגופו של קרקע. אמר המלקט וגגמ' פריך ואימא אבר לא יעבד בה כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא ומשני אבר רבוי הוא ובברייתא בגמ' פליגי ר' יאשיה ור' יוחנן אי מסני נחל איתן אם נעבד לשעבר דר' יוחנן מכשר ליה דמי כתיב אבר לא נעבד ור' יאשיה ס"ל דאבר כתיב דמשמע לשעבר אע"ג דלא יעבד להבא משמע ס"מ בלאו אבר אבל אם אתה דכתיב אבר על כרחך מוכח עליה לשעבר הוא ור' יוחנן אבר לרבויא איצטריך דכתבינן אבל לא יזרע ולא כתיב ביה ואבר לא יזרע לכ"ע להבא דוקא משמע. ומשמע דמתני' דלא מר' יאשיה וכמו שכתבתי כבר בשם

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

תו"ש ן שלא בא על ידינו. מימרא פרק אלו נאמרין דף נ"ח ופי' רש"י ז"ל לא בא לידינו ופטרנוה. בגמ' מפרש בגא מזונות והולך לנסעם את הבריות ועל כך נהרג והיינו ידינו לא שפכה לא על ידנו שפטרנוהו בגא מזונות ולא רלינוהו והנתנוהו יתידי בגא חבורה והיינו ידינו לא רלו עכ"ל ז"ל משמע מתוך פירושו ז"ל דלא נרסי' אמתי' רק אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו ולא רלינוהו והנתנוהו. ומה פ' אלו נאמרין פי' נ"ל ופטרנוהו בגא מזונות כלומר למזונות הולך ולא היה לו ורלה אחד מעמ מזונות ובא לחבעם ממנו לאוכם רבנו ועמד זה עליו והרגו: בלא לויה. בגא חבורה שהלך עמהם עכ"ל ז"ל. ורע"ב ז"ל נראה שנמשך אחר גרסת רש"י ז"ל וכן הוא נ"כ בירושלמי. ירושלמי רבנין דהכא אתרין קרייה בהורג ורבנין דתמן אתרין קרייה בנהרג רבנן דהכא אתרין קרייה בהורג בגא בא על ידנו ופטרנוהו ולא רלינוהו והנתנוהו בגא פרנסה ע"כ. והרמב"ם ז"ל בפירושו כמבר וכתב דקאי אהבהנים וכו'. פ' אמר להם הממונה דיומא דף נ"ז מקשה אביי אמאי לא יליפי' כפרה בפרה מחורב דכתיב התם אולי אפרה וגו' ומה התם בגאה כדכתיב אנא חטא סעם וגו' אף הכא נמי היבני אנא דנימה אנא כפר לעמך וגומר דהכי יליפינן מהתם לענין ודוי כ"ג ביום הכפורים וקאי בקשיא: ן נמצא ההורג וכו'. פ' אותו ואת בנו דף פ"ב אמתי' דהשותט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה ועיין במה שכתב רע"ב ז"ל: תצא והרעה בעדר. כשאר חולין ואמי הגא לית ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי עגלה ערופה נאסרה מחיים וירידתה לנחל איתן אוסרתה ובמסכת כריתות בפ' בתרא נמי דייק מסיפא דאיכא נאסרתם חיים דקאי אמילתא דעריפה דהיינו תשעת ירידתה לנחל איתן עדיין לא כפרה ספקה ומסקינן הה מילתא התם בפלוגתא דתנאי וכן פי' רש"י ז"ל נ"כ כאן: כפרה ספקה עשתה את שלה. ואם לא נמצא ההורג נתכפר ספקן ולכשנמצא נעשה ודאי ויהרג ומיהו היא באיסור הגאה דידה קיימא דכפרה כתיב בה בקדשים רש"י ז"ל: נערפה העגלה. בריית' בדף נ"ז דפ' אלו נערות. ועיין שם בתוס' דהתם בבריית' אליף דאם נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג ה"ז יהרג מקרא דכתיב ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו וכדאליף נמי הכא בגמרא והם נתנו סעם לרש"י ז"ל בפירוש המומם בהבית הרמיה מקרא דואתה תבער כמו שהביאו הרמב"ם ורע"ב ז"ל. וק"ק לע"ד אמאי איצטריך למיהדר ולמיתני נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג והא עגלה קיימינן ואיכא' ליה דליתני משנערפה העגלה תקבר במקומה וכו' עד כפרה ספקה והלכה לה וההורג יהרג: דן לא ראתה. בנקודת קמץ תחת התי"ו. ואשה אומרת לא ראית. היו עורפין עולא ור' יצחק הגיהו בהאי רישא דתמני' לא היו עורפין כמו שהגיהו לעיל ס"פ מי שקנא וכולה סוגיא בהתם ואין הפרש ביניהם כלום: ושנים אומרים לא ראיתה כך נ"ל. נסוף פי' רע"ב ז"ל דבפוס"ו עדות הלך אחרי רוב דעות. אמר המלקט ואפי' נקולא ומתני' ר' נחמיה וכדכתבינן לעיל ס"פ שני. וכיד פ"ה דהלכות עדות סי' ב': מן בפי' רע"ב ז"ל נפי שמכירין בו וכו' וכדהגיה בגמ' לא טולא מי הכהו הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין. ובמדרש מביא לה מקרא דכתיב כי ימצא ולא בשבה שמעיים הרלחים מכאן אמרו משרבו הרלחנין בטלה עגלה ערופה ע"כ: אלעזר בן דינאי אלעזר בני יוד נרסי'. ומזכר בפ' שני דכתובות דף כ"ז: ותחנה בן פרישה בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותו בן הרלחן כך מלאתי בתוי"ט סכך גרסינן בספר אחד וכתב אבל בן דינאי לא הוכרנו לחזור ולבטות שמו כי זה בן דינאי גלה שמו לו כי רלוי לדונו א"ל לשון ריב ומדון ע"כ: ויש מי שהגיה ותחלה במקום ותחנה וקאי אבן דינאי שהיו שמו פאמים אלכן בין בגבלי בין בירושלמי אין שם שני פעמים גירסת בן פרישה: משרבו המנאפים וכו' כיד פ"ג דהלכות סוטה סי' י"ט: ירושלמי וכתיב והיתה האשה לאלה בקרב עמה בזמן שעמה אלוה ולא בזמן שעמה פרוצים: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים וכו' כנ"ל. ואיתה בפ' שני דתמורה דף ט"ו: י ואת הנוקפים במתניתא תנא שהיו חובטין אותן במקלות כדרך שעושין לפני ע"ז א"ל עד מתי אתם מאכילין טרפות למזבח שמא ניקב קרום של מוח ומת ואתקין לסם מנעות בקרקע: יא משבטלה סנהדרין תוס' פ"ק דגיטין דף ז': שנאמר בשיר לא ישתו יין וכיד פ"ה דהלכות תעניות סי' ט"ו. ובטור ס"ה סי' תק"ס: יב משמתו הנביאים הראשונים תוס' פרק לולב וערבה דף מ"ט וגר"פ מי שאחזו ודפ' אין מעמידין דף כ"ג ודפ' איחזו מקומן דף נ"ל. ומכאן מוכיחו ז"ל דבנית שני היה שמיר מדקתני משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בית המקדש בטל השמיר והיינו בית שני דאי בית ראשון לערבינהו ולית'נהו משמתו נביאים הראשונים היינו חרבן הבית כדתניא בגמ' משחרב בית המקדש בטלו אורים ותומים והיינו בית ראשון דחמשה דברים חסר בית שני מבית ראשון כדתניא ביומא ובטל השמיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר רבב"ע בגמרא משחרב בית המקדש ניטלה שמן ביאה ונתנה לעובדי עבודה ומשתמא בבית שני שחרב בימיו לחיי תדע דקתניב נמי ניטלה ברכה מן הפירות ואתכמן בבית שני שהיו הפירות מהברכות בימי שמעון בן שטח שנעשו חטין כגליות של שור הגדול ע"כ. ושוד הביאו ראיה דשמיר היה בבית שני ממעשה דדמאי בן נתינה דבפ"ק דקדושין שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לאיזוד שהיה בבית שני ע"ש: ופסקו אנשי אמנה אבנים שמאמינים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דוחקין רש"י ז"ל. וכירושלמי א"ר זעירא אנשי אמנה תורה כהדה חד רבי הוה קרי ליה לאחוה בעור והוו מוחין בפרקמטיא אמר לית אנא מבטלא עכשו אין חמי למיתי מיתי הוא ע"כ: שנאמר הרשיעה ה' כי נמר חסיד נגזלה על הטתיד לבוא אחר חורבן בית שני: אין לך יום שאין בו קללה ולא ירד הטל וכו' תגומא סדר ואתה תצוה מסיים בה רבב"ג נופיה שנאמר ואל זועם בכל יום וכן בירושלמי אבל בתלמודא דידן מייתי לה מקרא דכתיב בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר שבבר ובעי בגמ' אלא אמאי לא מקיים ומבני אקרושה דסדרא ואיתא שמיה רבא דאגדתא שכל אחד

אחד מבני אלה תביב הרבה נפני המקום שיש בכל אחד הלמוד תורה וקדושת השם שמעיקרא לא תקנו סדר קדושה אלא שיהו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום ויום כדכר מועד שאומרים קריאתו והרגומו כל ישראל יחד הלמידים ועמי הארץ יהיו דומיא דאגדתא עם הקדים שלה ומפיק לה מקרא דכתיב ארץ עיפתה כמו אופל וצלמות ולא סדרים ותופע וכו' הא סדרים תופיע מן אופל. ורמיתי לתעיר ולכחוב הנה במה שהייתי מועה ברוב ימי לומר כי האי דקאמר ואיהא שמיה רבא דאגדתא משמע דוקא לומר קדיש על אגדה ולא על למוד משנה ותלמוד ולכן הייתי מוסר לומר שום אגדה אחר המשנה או אחר ההלכה כדי לומר קדיש אחריה מיד וכמו שהגהו הטע ג"כ בסוף כל פרק ופרק מפרקי אבות לומר ר' חנניה בן עקשיא אומר רצה וכו' והלמשמע מסוף פי' הרמב"ם ז"ל לאבות שכתב שם שהגהו הטע לומר ר' חנניה בן עקשיא אומר רצה הקב"ה וכו' בשום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה ע"כ. וכעת מזמן קרוב דקדקתי מלשונו ז"ל בנוסח הקדיש שבסדר תפלה שבסוף ספר אהבה שכתב וז"ל כל עשרה מישראל או יותר שעוסקים בת"ת שבעל פה ואפי' במדרשות או בהגדות כשהן מביימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה יתגדל וכו' מדקאמ' ואפילו במדרשות וכו' משמע שהוא שמיה רבא דאגדתא ר"ל רוצה לפרש דהא דאמרינן ואיהא שמיה רבה דאגדתא ר"ל אפילו איהא שמיה רבא דאגדתא קאי עלמא וכ"ש איהא שמיה דתלמודא ולפי זה חזר בו ממה שפירש בסוף מסכת אבות ובלאו הכי בע"ד קשיא לי אדבריו שכתב שם בסוף מסכת אבות דמי עדיפא משנת ר' חנניה בן עקשיא דמתניתא בסוף מסכת מכות למיקרי יתה אגדה עפי מכל משניות דבפרקי אבות ודוחק לומר שהוא סיבר דר' חנניה בן עקשיא אומר וכו' אינה משנה אלא אגדה פירש בה אלוה שם בסוף מסכת מכות כך נע"ל*): יג בן אלעזר בני יו"ד ל"ל: הטהרה נטלה וכו' המעשרות נטלו וכו'. י"ש בעלה וכו' בטלה וכו' וכדאיתיה בפירוש רע"ב ז"ל: והחכמים אומרים הזנות וכו' מלות וחכמים אומרים מתחרן במסכת החכם הר"ר יהוסף אבכנזי ז"ל וכן בירושלמי ליתנהו: יד בפולמוס של אספסיינוס הוא שבת דף נ"ט פ' במה אשה ודניסין פ"ק דף ז'. ובגמ' דנדה פ' האשה שהיא עושה דף פ"א ואמרי' התם דנקשו לגזור על בגדי לבעונין של אשה אלא שהתירוה כדי להקל על בתיהם שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור ע"כ. וכיד פ"ה דהלכות תעניות סי' ט"ו ובטו' א"ח סי' תק"ס. ושם בגמ' דניסין מסמיך ליה רב הסדא אקרא דכתיב הסר המלכת והרים העטרה וכו' מה עניין מלכת אל עטרה אלא לומר לך בזמן שמלכת בראש כ"ג עטרה בראש כל אדם כשהלוקה מלכת מראש כ"ג כשהלוקה עטרה מראש כל אדם א"ל רב הונא האלהים מדרבנן דקראי בעטרה של מלך מיירי שהיה מתנבא שהתבטל הכהונה ונלה לדקיהו בבולה אלא חסדא שמך וחסדאין מילך וכן אמר בירושלמי שמע ר' יוחנן ואמר הוא חסד ומילוי חסד: על עטרות הגא אף על חוטות חתיכים גזרו דהיינו שלית לבועה שני וקבועין בה שני זהב: ועל האירוס פי' סמ"ג בהלכות פ' בתב דף רמ"ט אירוס הוא זה המקשקש: ושלא ילמד וכו' הוס' דס"ם מרובה ודפ' ר' ישמעאל דמנחות דף ס"ד ושעלו שם הוס' דמעיקרא בימי מלכות בית חשמונאי דהדמו טובא כלמוכה בפ"ק דע"ז דף ט' גזור כדפירש רע"ב ז"ל ולא קבלו מיניהו ולבסוף בימי מיסום גזור כלתנן במתני' וקבלו מיניהו א"ל בתחלה אי הוה בעי לגזיקה אלרוה לא הוה גזרה דפולמוס של מיסום ע"כ. ולע"ד שרלים לומר ז"ל דלפי התירוץ הזה שני שתרלו בני חכמה יוצא א"כ בני אין מגדלין חזירים ולא אסכתן בה גזרה בזמן אחר אחר חשמונאי קשה דא"כ לית בה רק אדוה ולית בה גזרה דרבנן ליה אמרו דגדאה דגם לא יגדל אדם חזירים היתה גזרה ג"כ בפולמוס של מיסום והביא דע"ז קשיא לפי רש"י ז"ל שהוא ז"ל פי' בפולמוס של מיסום שהביאו אורקוס על אריסטובולוס אחיו וכן קשה ג"כ על מה שפירש בסמוך והביא עמו חיל רומיים כמו שאתיק בסמוך דהתם בע"ז מוכח דבית חשמונאי קדמו מוכח: את בני יונית משום מעשה שהיה כשגרו מלכי חשמונאי זה על זה שהיו שני אחים מתקוטטים על דבר אשה אורקוס ואריסטובולוס והיה אורקוס גר מבחוץ על ירושלם והביא עמו חיל רומיים והיו אותה שבפיס וכו' כדאיתא הכא בגמ' וגם ס"פ מרובה היה שם זקן אחד מבפיס ולשון הלם לאותה שבחוץ וכו' רש"י ז"ל: טן משמת בן עזאי בטלו השקדנים בירוח' פ' האומר דקדושין ובפ' קונם אמריכן משמת בן עזאי וכן זומא בטלו הסקדנים. ועי' כאן דבירוח' דמתניית הוא מתני' בנוסחא אחרינא תדרשנו משם. ואיתא התם בתלמוד ירושלמי וגם בבבלי משמת ר' אליעזר בנו סבר החכמים משמת ר' יהושע פסקו עצות טובות ומחשבות טובות מישראל ע"כ. ולאיתי שמחק הר"ר יהוסף ז"ל אמשמת ר' יהושע פסקה טובה מן העולם משמת הרב"ג בא נובאי ורבו גרות משמת רבב"ע פסק העובר מן החכמים ע"כ. וכתב כל זה לא מלאתיו בכל הספרים: משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה כבר הבאתי בפי' רע"ב ז"ל הבדל שבין בטל כבוד התורה לר' עקיבא לדרבן גמליאל: ר' יוסי קטנותן וכירושלמי שהיה תמליאן של חסידים ע"כ. ומתני' שם בנוסח אחר ע"ש. וכירושלמי ב"ק פ' המניח אמרי הוא יוסי בן יהודה הוא יוסי קטנותא ולמה נקרא שמו קטנותא שהיה קטן הסידים ע"כ: משמת ר"ג הזקן ר"פ הקורא עומד דף כ"ל: בטל כבוד התורה בבריית' בטלו זרועי התורה ונסתתמו מעיינות החכמה ובעריך בלשון ראשון בטל כבוד התורה פי' בטלו בני אדם מהכבדין בעלי תורה: ומתה טהרה כן הוא בכל הספרים ואית דגרסי ומדת טהרה ולע"ד גראה דשפיר גרסי' ומתה טהרה וכן הוא בערוך ערך פרום וכדאתכתן במסכת מכות בגמ' בפ' שני לענין הסוגה בני עמר דיום ועשה כ"ג בן גרושה לו בן חליצה ר' אמי ור' יצחק נפתא חד אמר מתה הכוהנת וחד אמר בטלה הכוהנת וכו' כגלע"ד אע"פ שאפשר לדחות דלא דמי: ר' ישמעאל בן פאבי ל"ג מלת רבי: משמת רבי הוס' פרק המוסה דף ק"ע הקשו אהא דא"ר חייא התם אותו היום שמת רבי בטלה קדושה שהיו קורין אותו רבינו הקדוש וחרבו בתים לומר דקדושה בכלל בטלה ענוה ויראה: בטלה

עענה

*) עיין מה שהעיר ג"כ הגרי"ב ז"ל בגליון הש"ס כמ"ש הרב המחבר ז"ל ובאמת מה שנדפס פירוש הרמב"ם על פ"ו דמס' אבות הוא מפירוש רש"י ז"ל ע"ש במדרש שמואל ובדרך חיים לאהר"ל מפרג ז"ל וגם הרב תמיהה על הרמב"ם ז"ל ועי' מ"ש ע"ז בריש פ' ש"ה בש"ס בחדש בלוגא שבדפס בוילנא.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

עֹנוה ויראת חטא גמ' א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דליכא אמא א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דליכא אמא. ובברייתא בבלי וכן בירושלמי בגמ' קתני מסמא רבי הוכפלו נרות: **ר' פנחס בן יאיר** וכו' במסנת החכם הר"ר יהוסף אבכמו ז"ל הוגה ר' אליעזר אומר וכו': **משחרב בית המקדש בושו חברים** וכו' מלאתי מונה בייבו חברים: **ובעלי לשון הרע**: **ואין דורש לישראל** ואין מבקש עליהם רחמים רש"י ז"ל וק הוא בפסוק בספר יחזקאל סימן ל"ד אבא שאין שם ואין שואל ויותר תימה על התנא שאמר לא נקם ואין דורש כליבא דקרא אבא ואין שואל ואין מבקש דכן המובחא בגמ' בבלית וירושלמית. אבן רמיתי שה"ר יהוסף ז"ל הביה גם למשה ואין דורש ואין מבקש: **ר' אליעזר הגדול** וכו' במסתתו של החכם הר"ר יהוסף אבכמו ז"ל הגה ר' יהוסע אומר מיום שחרב בית המקדש ברי חכמיה לבמוי בספרייה וסבריה כתלמידיה ותלמידיה כעמא ועמא כעממייה ומלכותא אבא ולדלא ומולא ואין מבקש וכו': **אולא ודלדלא** כולכים ודלים ומתמולים: **בעקבות משיחא** בסוף ימי הגלות לפני ביאת המשיח: [הגה"ה וכן פי' רש"י ז"ל בלשון שני בשמרס עקב רב ז"ל ל"ש עקב רב סופן של תיבות לידי גדולה עקב לשון סוף ויש לי חבר גם בלשון משנה עקבות משיחא ע"כ]: **ויוקר יאמיר** לית דגרסי ויוקר הוסיף אי יהא. ובפ' חלק דף נ"ז ויוקר שית ופי' רש"י ז"ל היוקר אבא יכבדו זה את זה יקר כבוד ל"א היקר יעות המכובד והיקר שבהן מכלן ומלך ולאי יהא עוותן ורמלי ע"כ. ובעע"ד שלפי מה שמוי בתר הכי וסיין ביוקר משמע דיוקר ליתיר ר"ל יגדל היוקר בכל הדברים ופלגיהו לתרי בתרי משום דטעמא דיוקר היין הוי כדפירש רש"י ז"ל משום שהכל עוסקים במשתאות מה שא"כ בכל הדברים ואעפ"כ יש בהן יוקר: **הגפן תתן פריה** ברייתא פ' חלק דף נ"ז בשם ר' אחאי: **והיין ביוקר** שהכל עוסקין במשתאות. ותימה בעיני שמ"מ ע"ז הר"י ז"ל. ובקבא יתמעטון ואין הגפן תתן פריה והיין ביוקר. אח"כ מלאתי במסכת דרך ארץ פרק המהיל ר"ש בן יוחי דתניא הגפן לא תתן פריה והיין ביוקר ע"כ. גם מלאתי בשמחק הרי"ל ז"ל מלות יחרב והגבלן וכך הגיה והגבל ישם ואבני העיר יסובבו וכו'. גם הגיה וחכמות סופרים תפרחנה: **והמלכות הסולת** על הפילם תהפך לזמות יהיו ממשכים אחרי טעותם של המינים: **והגבלן** שם מקום: **נערים פני זקנים ילבינו** ברייתא שם פ' חלק בשם ר' נהוראי. ומפירוש הרמב"ם ז"ל משמע דמשמת רבי בעלה ענוה ויראת חטא הוא סוף המשנה ומר' פנחס ואילך הראשון הוי הכל ברייתא. אבא פירש בו דבר ואחריו נראה שגם אומר ר"ת משום דגם בגימטריא הוי בנים עשר ור"ו שמע בשם רב האיי גאון ובשם רב סעדיה משום דכתיב ספר בריתות כשיעור י"ב שיטין המפסיקין בין ד' חומשי ס"ת כדאמרינן בגמרא שאריך להיות ד' שיטין בין כל ספר וספר והפסק שבין וידבר למשנה תורה לא חביב שאינו אבא אבא חוש ושוב מה שלמעלה תוס' ז"ל. ועיין עוד בספר הנבוט א"ה סימן קכ"ה סעיף י"ח. ועוד כתב שם י"א שגם הוא לשון שבר כדאמרינן בירושלמי הני עבדרי רשעי לא דיין דאכלי אבא דגייני. פי' לא דיי להני עבדרים שאוכלין אבא בגם שוברים לכך קראו שבר זה גם מהני שהוא כורת ושובר בין הלים והמשה ע"כ ואני מלאתי כתוב בשלמי הנבורים לשון גם כמו שמצינו בירושלמי אבן אחת בברכי הים ונטא שמה ומגרשת כל חבריותיה מבביותיה מפי ה"ר אברהם מאושטרקייה ע"ש. ובעע"ד דבהא אתי שפיר דנקט גם כתם ונא אילפריך למנקט גם אבה בהדיא ואתי שפיר נמי דקתני ממדינת הים ולא קתני מה"נ. עוד נלע"ד דבדין הוא דה"ל למיסרי ולמיתני ברישא כל גם שבכתב שלא בשם אבה פסול שהוא שיקר דימי הגם ולאשמעינן דבעינן לשמה כדכתיב וכתב לה ודרשינן לשמה והדר ליתני סעיפי העיקר הזה דהיינו המביא גם וכו'. אבא אידי דחביבא דהוי תקנתא דרבנן דלימא הכי ודסני באחד משום ענוה דאיתתא כדאמרא בגמרא ברישא. ואיתא לאלי בבא בר"פ שני המלכות: **ממדינת הים**. כל ח"ל בר מבבל קרי מדינת הים רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל דלהכי נקט ממדינת הים דמשמע רחוק כמו האשה שהלך בעלה למדינת הים פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים לאפוקי רקם וחבר דפלגי בהו ר"ע אבל אי הוי תני מת"ל הוה משמע כל ח"ל אפילו רקם וחבר עכ"ל ז"ל. וכתב עליהן הר"ן ז"ל ואין כל זה טעם לי דלא מרחקא כל כך חוצה לארץ מאי למיקרי לה מדינת הים ודאמרינן בעלמא האשה שהלך בעלה למדינת הים והלכו לשם למדינת הים מהי דה"ה למקום רחוק הרבה מ"מ מדינת הים ממש קאמר אבא אשכחן בשום דוכתא מכולן שנאמר יען משמ ה' אותי לבשר עגוים הם לומדת שענוה גדולה מכולן ופירש שם רש"י תורה על ידי שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ושמר: **זריזות** שנאמר קודם לכן אבא תבוא עבירה לידו כי הכא דאיכא מהרהר לבא לידי טומאה זהירות בשאינה בא לידו זהיר להשמר אבא יכשל והכי אמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה משיקרא: **נקיות** נקי באין חטא: **פרישות** אף מדבר המותר פירש להתמיר על עצמו. **סהור** לא ומלוכן ועדיף מנקי: **לידי רוח הקדש** להשרות עליו שכינה. **מה** דכתיב בחזון לחסידיך ולא תאמר לרשאך ולעמיך ע"כ. וי"מ שהרב היינו שהרת הלב כשמעע עצמו מעבירות ונרוח לו שאפילו במחשבתו לא יחטא ע"כ. **ופרישות** י"מ אפילו מן הראוי לגופו כגון מירות היין והעניות וסמוכים ע"כ. ועיין במ"ב תוס' ז"ל שם בפ"ק דע"ז ותוסיף לקח טוב במאי דקשה בהפוך הטוחתיה ונם מאי דקשה על הראיות. **ובירום** דפ"ק דשבת ודפ"ג דשקלים ילף לבולהו מקראי זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב וכלה מכפר את הקדש. נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה. טהרה מביאה לידי קדושה דכתיב ויטהרו וקדשו. קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב עקב ענוה יראת ה'. יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב והסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וגו'. חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב אז דברת בחזון לחסידיך. רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם. תחיית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא ע"כ. ולא מזכר שם פרישות ונתן טעם בעל ספר יפה מראה משום דלית ליה קרא ע"כ. שנאמר ונתתי רוחי בכם וחייתם י"מ שבהתלה יתן בהם רוח הקדש ועל ידי זה יחיו ואע"ג דפשוטו כתיבת הרוח בגופם כדי שיחיו כדכתיב והיה מאריבע רוחות בואי הרוח ופתי בהרוגים האלה ויחיו אפשר דמדכתיב הבא רוחי ולא קאמר רוח כדכתיב לעיל מיניה ונתתי בלם רוח ותייתם משמע הרוח המיוחד לה' דהיינו רוח הקדש ע"כ. והאי ירושלמי מייתי ליה הרי"ף ז"ל בטוסמא אחרינא שם בפ"ק דע"ז דף שמ"ד דה"ע התם יראת חטא מביאה לידי רוח הקדש דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. רוח הקדש מביאה לידי חסידות דכתיב אז דברת בחזון לחסידיך. חסידות לידי תחיית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם. תחיית המתים לידי אליהו זכור לטוב דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' ע"כ. ופי' שם הר"ן ז"ל זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב וכלה מכפר לשון משמע דכתיב וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח ולשון וכלה משמע זריזות הלשון כלוי משמע מהירות דהיינו זריזות וכתיב קרא אחרינא וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח בלומר כשהוא עשה בזריזות הזהיר כפרה והיינו נקיות. חסידות לידי תחיית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם דהיינו חסידות וכתיב הכי וחייתם. תחיית המתים לידי אליהו כלומר אליהו בא בשביל תחיית המתים וסוף מקדים לבוא דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום הגדול והנורא דהיינו תחיית המתים וכיון דבשביל אותו יום אתי אליהו ממלא שתחיית המתי' גורמת לאליהו שיבא עד כאן: ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

סליק פירקא. ופליקא לה מסכת סוטה. בעזרת של שוכן מעלה ומטחה בעה"י העושה שפטים. בעובדי האובות והאטים. נתחיל מסכת גיטין:

מסכת גיטין

פרק א עיין במה שכתבתי ברפ"ק דקדושין ופנין סדור גיטין קודם קדושין. ומה שפס הקדמנו סופה לגיטין סדר כתבתיו לעיל שם ריש סימה: **א המביא גט.** מלאתי כתוב בשם תוס' שנאן דהתי דנקט המביא לשון דיעבד דמשמע דיעבד אין לכתחילה לא משום דאסור לגרש לכתחילה כדמשמע בשלטי מכלאין וכה"ג אמרינן בריש מסכת סוטה המקנא דיעבד אין לכתחילה לא קשבר הלי תנא דילן שאסור לקנאת והכי נמי הכא ע"כ. ומה שהיגנין לכתוב שיש עשר שורות בגם אומר ר"ת משום דגם בגימטריא הוי בנים עשר ור"ו שמע בשם רב האיי גאון ובשם רב סעדיה משום דכתיב ספר כריתות כשיעור י"ב שיטין המפסיקין בין ד' חומשי ס"ת כדאמרינן בגמרא בתרא שאריך להיות ד' שיטין בין כל ספר וספר והפסק שבין וידבר למשנה תורה לא חביב שאינו אבא אבא חוש ושוב מה שלמעלה תוס' ז"ל. ועיין עוד בספר הנבוט א"ה סימן קכ"ה סעיף י"ח. ועוד כתב שם י"א שגם הוא לשון שבר כדאמרינן בירושלמי הני עבדרי רשעי לא דיין דאכלי אבא דגייני. פי' לא דיי להני עבדרים שאוכלין אבא בגם שוברים לכך קראו שבר זה גם מהני שהוא כורת ושובר בין הלים והמשה ע"כ ואני מלאתי כתוב בשלמי הנבורים לשון גם כמו שמצינו בירושלמי אבן אחת בברכי הים ונטא שמה ומגרשת כל חבריותיה מבביותיה מפי ה"ר אברהם מאושטרקייה ע"ש. ובעע"ד דבהא אתי שפיר דנקט גם כתם ונא אילפריך למנקט גם אבה בהדיא ואתי שפיר נמי דקתני ממדינת הים ולא קתני מה"נ. עוד נלע"ד דבדין הוא דה"ל למיסרי ולמיתני ברישא כל גם שבכתב שלא בשם אבה פסול שהוא שיקר דימי הגם ולאשמעינן דבעינן לשמה כדכתיב וכתב לה ודרשינן לשמה והדר ליתני סעיפי העיקר הזה דהיינו המביא גם וכו'. אבא אידי דחביבא דהוי תקנתא דרבנן דלימא הכי ודסני באחד משום ענוה דאיתתא כדאמרא בגמרא ברישא. ואיתא לאלי בבא בר"פ שני המלכות: **ממדינת הים**. כל ח"ל בר מבבל קרי מדינת הים רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל דלהכי נקט ממדינת הים דמשמע רחוק כמו האשה שהלך בעלה למדינת הים פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים לאפוקי רקם וחבר דפלגי בהו ר"ע אבל אי הוי תני מת"ל הוה משמע כל ח"ל אפילו רקם וחבר עכ"ל ז"ל. וכתב עליהן הר"ן ז"ל ואין כל זה טעם לי דלא מרחקא כל כך חוצה לארץ מאי למיקרי לה מדינת הים ודאמרינן בעלמא האשה שהלך בעלה למדינת הים והלכו לשם למדינת הים מהי דה"ה למקום רחוק הרבה מ"מ מדינת הים ממש קאמר אבא אשכחן בשום דוכתא דקרי למקום רחוק מדינת הים ולפיכך אנו אומרים דת"ק דאית ליה דסמוכות ומובלעות לא קריבי נקט ח"ל שסיא מלד מערבי של א"י לפי שבאותו לד ליכא עיירות מובלעות וסמוכות [כו' עי' בחוש"מ] ומלאתי שכ' ה"ר יהוסף ז"ל ג"ל דהא דלא תני מת"ל כדי שלא לכלול גם בבל בדין הזה כי בבל בארץ ישראל לגיטין ע"כ. גם הביה בכל דוכתא בשם רוב הספרים בפני נכתב ובפני מתחתם נכתבו ומתחתמו וכו': **צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם**. אית דאמרי וכו' ואית דאמרי וכו' כדפי' רע"ב ז"ל. אמר המלקט ובגמ' מפרש דאיכא ביניהון דאתיה כי תרי דלרבה צריך ולרבא לא צריך אי נמי ממדינה למדינה בארץ ישראל אתן מגילו ליהודה דכולן בקיאין לשמה אבא דש"ד דלא שביחי שיירתא א"ל בלותה מדינה במדינת הים ורש"י ותוס' ז"ל מפרשי לבולה מילתא ואית לרבה מ"ש מעתר הלכות גיטין דלא חייבינן לבו אע"ג דלא בקיאי בהו אבר כבר פירשו התוס' משום כח הך קושיא דהאי אתין בקיאין לשמה דקאמר ר"ל אין חוששין לדרשא לשמה. והעתיק בתוס' יוס טוב ז"ל ומה שכתב הר"ב ומומלה שיילינן לה אם נכתב לשמה וכן כתב רש"י ז"ל וקשיא דא"כ עיקר תקנה חסר בן הספר ע"כ. ובגמ' פריך א"כ בפני נכתב לשמה לי ליסני דלימא בפני נחתם ומשני דילמא אתי לאתיולפי בקיום שטרות דעלמא בעד אחד פי' רש"י ז"ל דאם לא היה אומר ג"כ בפני נכתב הוה מוכחא מילתא דלקיומי אתי ומאן דחזי סבר כל שטרות נמי בחד מיקיימי פי' מי אתי חד סהדא ואמר מכיר אני אתיתא ידי העדים. ומסיק בגמרא דלא פליגי במדינה למדינה בארץ ישראל דכיון דליכא עולי רגלים מיסכח שכיחי שיירות ואפי' בזמן הזה כיון דליכא בתי דינין דקביעי בעיירות דשני ובחמיסי כתקנת עזרא מלויות שיירות שהולכים לדון במקום הועד וסמי חד ופשו לבו תרי טעמי והיכא דאתיה כי תרי אי באותה מדינה במדינת הים אי היכא דליכא עדים דמקיימת ליה לא צריך למימר בפ"ע ובפ"ע. ועיין בתוס' דף ה' דבור המתחיל כי תרי למייתו גיטא דלאחר שנמדו ליכא ביניהון דאתיה כי תרי אבל איכא ביניהון מקויים אבל למ"ד וכו' ועיין ג"כ ברים פירקין דבור המתחיל מאי ביניהון ולרבה דסבר דטשמא הוי לפי שאין בקיאין לשמה מוקמינן מתני' דבני כתיבה ותימה לשמה כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כדתי דה"מ דאמר ר"א דלא בעינן עדי אתימה היכא דליכא עדים דהוי שפיר אפי' מהשתא דאתימי עליה ושלא לשמה דה"ל מזוייף מתוכו וה"ל כמו שהחתים בו קרוב או פסול דמודה בו ר' אלעזר ורב אמי אוקי לה כר' יהודה

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org